

# STALINGRAD, LA BATALLA DECISIVA

Anàlisi de l'estat de la qüestió



**Toni Ferrer Gayolà**

**Grau en Història**

**Curs 2020-2021**

**Tutor: David Alegre Lorenz**

## Índex:

<b>1. Introducció</b> .....	3
1.1. Stalingrad, una passió.....	3
1.2. Metodologia.....	4
1.3. El treball.....	5
1.4. Agraïments.....	6
<b>2. El concepte de batalla decisiva</b> .....	6
2.1- Les batalles decisives, factors claus de la història.....	7
2.2.- L'època moderna, teorització de tàctica militar.....	9
2.2.1.- Antoine Henri Jomini.....	11
2.2.2.- Carl von Clausewitz.....	11
2.2.3.- Helmuth von Moltke.....	12
2.3.- La Primera Guerra Mundial, un sotrac en la teorització.....	13
2.4.- Alemanya, Blitzkrieg i Schwepunkt.....	15
2.5.- Després de la Segona Guerra Mundial.....	16
<b>3. La Segona Guerra Mundial, la recuperació de la tàctica</b> .....	17
3.1.- 1939- 1940, de la teoria a la pràctica.....	17
3.2.- Precedents, Barba-Roja i Moscou.....	18
3.3.- L'exèrcit Roig.....	21
3.4.- <i>Fall Blau</i> .....	22
<b>4. Stalingrad, la catarsi de la guerra</b> .....	25
4.1.- La lluita per la ciutat.....	25
4.2.- <i>Kesselschlacht</i> .....	29

<b>5. Objectius estratègics</b> .....	32
5.1.- El petroli del Caucas.....	33
5.2.- Tallar la comunicació del Volga.....	35
5.3.- Parar la producció industrial de la ciutat.....	36
5.4.- El nom de la ciutat.....	37
<b>6. Stalingrad, ciutat heroica</b> .....	38
6.1.- Cinema.....	39
6.2.- Art.....	43
6.3.- Els espais de memòria.....	44
<b>7. L'estat de la qüestió: Stalingrad, batalla decisiva?</b> .....	46
7.1. La legitimació del concepte decisiu a través de la propaganda.....	48
7.2. El punt d'inflexió en la guerra.....	50
<b>8. Conclusions</b> .....	52
<b>9. Bibliografia</b> .....	55
9.1. Llibres.....	55
9.2. Articles.....	56
9.3. Filmografia.....	56
<b>10. Annexes</b>	
10.1. Glossari.....	57
10.2. Altres.....	59

**Paraules clau:** Segona Guerra Mundial, Stalingrad, Batalla decisiva, Punt d'inflexió, Wehrmacht, Exèrcit Roig.

### 1.- Introducció:

#### 1.1.- Stalingrad, una passió

Si per alguna cosa la vida m'ha portat a cursar la carrera d'història, és pel meu gran interès en els conflictes del segle XX. Lluny queden els meus anys d'estudiant d'ESO on vaig començar a aprendre que la història lluny de ser avorrida, podia emplenar-me més que qualsevol altra cosa. A través de diferents elements de la meua vida, des de les meves pròpies cerques d'informació, el visionat de pel·lícules bèl·liques i el fet de ser un amant dels videojocs bèl·lics, el període de la Segona Guerra Mundial va esdevenir la meua passió.

Com tot adolescent que s'endinsa per primera vegada en aquest període històric, l'interès per les batalles del Front Occidental és al primer que s'arriba. Això va fer que en un primer moment agafés els estereotips típics dels occidentals, que beuen de la visió segons la qual els estatunidencs varen derrotar els nazis en solitari, alliberant Europa, portant ells el pes de la guerra i decidint-la. Com és sabut per tots, el cinema ha influït molt en la concepció que es té d'aquella guerra, però també gran part de la literatura i memòria, com veurem més endavant.

Amb els anys, però, endinsant-me cada cop més en lectures d'un caire més historiogràfic, vaig poder començar a observar fins a quin punt la meua visió havia estat errònia i molt limitada. La meua primera lectura que va canviar aquesta concepció és el "*Bestseller*" d'Antony Beevor: *Stalingrado*, àmpliament utilitzat en l'elaboració d'aquest treball. Aquest, va fer que comencés a fixar-me molt més en el Front de l'Est, on la guerra va cobrar una magnitud enorme comparada amb la manera en què es va donar al Front Occidental.

En el sistema educatiu, per desgràcia, la Segona Guerra Mundial no és subjecte d'un estudi exhaustiu com considero que hauria de ser. Ni tan sols en la carrera d'història, almenys pel que he anat veient assignatura rere assignatura, la Segona

Guerra Mundial és un tema que es toca en comptades assignatures i gairebé de passada. Ja no cal dir doncs com és tractada la Batalla de Stalingrad. Tota la informació i coneixement que he obtingut al llarg de la meua vida sobre la batalla l'he obtingut de forma autodidàctica.

Els últims anys la Batalla de Stalingrad s'havia convertit en una obsessió per a mi. M'apassionava estudiar la forma de guerra urbana, en com milers de soldats dels dos bàndols s'havien llençat a una lluita acarnissada que marcaria la història per sempre, com la "invencible" Wehrmacht s'havia vist atrapada en una guerra de rates (*Rattenkrieg*), - on els blindats, la superioritat aèria i tecnològica quedaven enrere fent que la *Blitzkrieg* que havia vençut gran quantitat de països quedés anul·lada-, fent que els soldats es veiessin obligats a agafar la baioneta, afilar la pala, carregar-se de granades per assaltar unes posicions enemigues que podien arribar a ser a l'habitació del pis superior on es trobaven. Stalingrad era una ciutat que m'havia robat el cor per la seva capacitat de defensa i heroisme, on el poble soviètic, contra tot pronòstic, havia pogut plantar cara de la forma més terrible a un règim sanguinari que amenaçava la seva pròpia existència.

I és que els darrers anys he passat per la mateixa sensació que vaig tenir el primer moment que vaig endinsar-me en la Segona Guerra Mundial, -el d'un enfocament limitat i poc crític com l'abans mencionat-. A través de la lectura de diferents autors, sobretot David Glantz, vaig poder veure que dins la mateixa Batalla de Stalingrad hi ha un misticisme i una aura artificial. Aquesta -que s'ha construït per motius polítics i culturals, m'ha portat a realitzar el Treball de Final de Grau sobre aquest tema des d'una visió que analitzarà quina importància té Stalingrad en el marc de la Segona Guerra Mundial i convidarà al lector a reflexionar sobre com i per què se'ns ha narrat la història de la batalla com s'ha fet.

### 1.2.- Metodologia

Un gran problema que es troben els historiadors occidentals d'aquest període és que les fonts primàries estan en rus i alemany. A més, moltes d'aquestes encara estan

classificades i poques persones hi tenen accés. -És per això, que he hagut de recórrer a autors com Glantz i Beevor, els quals sí que han tingut accés als arxius soviètics i han pogut plantejar noves interpretacions sobre els successos que varen passar en realitat. A part d'aquests autors, la bibliografia que he anat acumulant durant anys m'ha servit per partir d'una base sòlida per a començar el treball. A més, el meu tutor David Alegre, m'ha anat recomanant obres essencials per l'elaboració del treball, com la de John Keegan: *Història de la Guerra*, l'obra de Christian Hartmann: *La guerra alemana en el este 1941-1945* o també Jeff Rutherford: *La guerra de la infanteria alemana*, sense les quals el treball no hagués acabat d'agafar forma.

### 1.3.- El treball

Quant al treball, m'he vist obligat a mostrar una petita pinzellada del significat de la batalla decisiva al llarg de la història. Autors de rellevància ubiquen la batalla decisiva com un element fonamental dels canvis històrics en les maneres de fer la guerra, a més de destacar la importància de la teoria militar per plantejar-la en les condicions més favorables i sortir victoriós. Aquest enfocament era completament desconegut per a mi, fent que hagués de consultar obres de Clausewitz, Moltke o Guderian, entre d'altres. La importància del nomenat *Schwerpunkt* és essencial per entendre la lògica que seguien els alemanys per aconseguir una batalla decisiva que decantés la guerra. És per això que el repàs d'aquesta teoria operacional és essencial dins d'aquest treball.

Abans de tractar la pròpia batalla de Stalingrad en si, he intentat fer veure al lector els seus precedents. Els anys anteriors, amb les victòries al Front Occidental, es pot veure com el concepte de batalla decisiva està present en gairebé totes les operacions. Seguint cronològicament el tema era necessari citar com l'Operació Barbaroja, per la invasió i derrota de la Unió Soviètica, basada en tres eixos d'avenç i el posterior assalt sobre Moscou varen fer que els alemanys es veiessin obligats a buscar unes solucions que poc tenien a veure amb la teoria militar que havien seguit fins aleshores i que havia marcat la seva línia d'actuació. I és que la capacitat bèl·lica de la Unió Soviètica, el terreny i les limitacions logístiques varen fer que les operacions de l'any 1942, on sempre ha destacat Stalingrad, haguessin de seguir unes normes de guerra molt diferents de les fins aleshores vistes.

El treball també tracta la pròpia batalla de Stalingrad i les conseqüències d'aquesta. Aquest consta d'un dens apartat on la informació requereix una acurada citació dels autors que han pogut accedir a les fonts primàries del conflicte, ja que aquests documents són essencials per entendre la derrota nacionalsocialista i el triomf soviètic. Però el més important d'aquesta secció és el tractament de l'impacte que té la batalla en diferents àmbits socioculturals, des de la cinematografia passant per la cultura, l'art i la memòria col·lectiva.

Per finalitzar el treball exposaré l'opinió de diversos autors i historiadors en el debat sobre la natura decisiva o no de la batalla de Stalingrad en el curs de la Segona Guerra Mundial.

Lògicament, aquest treball només pot fer una breu incursió en una qüestió tan extensa i amb una gran diversitat de postures com és aquesta, però considero que permetrà al lector fer-se una idea de com aquest tema pot alimentar durant les pròximes dècades la historiografia de la Segona Guerra Mundial.

### 1.4.- Agraïments

Agrair al meu tutor, David Alegre, l'ajuda donada en l'elaboració d'aquest treball i la seva capacitat de comprensió en un any difícil per mi. No se'm podia assignar cap tutor més vàlid que un els fundadors de la Revista Universitària d'Història Militar.

I agrair sobretot a la meva mare la realització d'aquesta petita obra. Ella m'ha donat la capacitat, la força i els recursos per poder cursar aquesta carrera en uns temps difícils. Aquest últim treball, juntament amb tota la carrera, van dedicades a ella.

## 2.- El concepte de batalla decisiva

De què parlem quan diem que una batalla és decisiva? Com s'identifica? En què es diferencia una decisiva de les que no ho són? L'objectiu d'aquest apartat és posar llum sobre un concepte que ha sigut molt controvertit al llarg del temps, i que ha fet que la

Batalla de Stalingrad s'ubiqui en un lloc central de la memòria col·lectiva sobre la Segona Guerra Mundial.<sup>1</sup>

### 2.1. Les batalles decisives, factors claus de la història

Fins fa unes dècades les batalles es consideraven fets històrics essencials per entendre el passat, i les batalles decisives servien com a eix sobre el qual giraven moltes històries del món.<sup>2</sup> Aquestes marcaven el camí de les grans civilitzacions i els pobles més petits. El resultat de les batalles decisives feia caure o néixer imperis, podia canviar societats senceres o fer-les desaparèixer, podia canviar el mapa sociocultural d'un territori... Això ha fet que durant segles grans parts de la història de la societat s'hagin narrat a través d'una cadena de batalles decisives que actuen com a factors de canvi d'aquesta.

A tot el gran públic li venen al cap els noms de Termòpiles. Sant Quintí, Lepant, Verdun, Trafalgar... Tot i que cadascuna d'elles forma part d'un context històric molt diferent de les altres. Una de les raons per les quals aquestes batalles han estat un element central d'estudi al llarg de la història és l'impacte que suposadament van tenir en el curs de la història.<sup>3</sup> Aquestes s'ubiquen en el context d'un conflicte militar i polític, els quals es destaquen per sobre de molts altres, com el factor cultural o social. Així doncs, l'ensenyament d'aquests fets s'ha limitat a posar en aquestes batalles l'eix sobre el qual gira una realitat històrica. Aquí entra la qüestió de per què s'han arrelat a la memòria col·lectiva. I és que moltes vegades no s'han arrelat pel seu resultat militar, estratègic i polític, sinó pel que han significat o s'ha volgut que significuessin posteriorment. El paper que juga la memòria històrica en la societat actual és d'una gran importància, és per això que moltes d'aquestes es converteixen en instruments polítics per legitimar certs discursos. Un gran exemple d'aquesta visió el veiem en l'obra d'Edward Creasy: *The fifteen decisive battles of the world: from Marathon to Waterloo*. En aquesta obra l'autor intenta demostrar al públic com una sèrie de

---

<sup>1</sup> HARARI, Y.N. (2007). "The concept of "decisive battles" in world history", *Journal of world history*. p.183

<sup>2</sup> HARARI, Y.N. (2007). "The concept of "decisive battles" in world history", *Journal of world history*. p.251

<sup>3</sup> ROBERTS, G (2003). *Victory at Stalingrad: the battle that changed history*. Londres: Pearson Education. p.194 i HARARI, Y.N. (2007). "The concept of "decisive battles" in world history", *Journal of world history*. p.251



batalles poden explicar l'evolució i el progrés de la humanitat<sup>4</sup>. Però, com fa Creasy per identificar aquestes quinze "batalles decisives" que han resultat tan importants en el transcurs de la humanitat? Doncs ell marcava que una batalla era decisiva quan la seva importància i impacte no es reduïa a un àmbit molt localitzat en el temps i l'espai, sinó en un molt més ampli i estès, deixant-se notar en la llarga durada<sup>5</sup>. Analitzant aquesta obra podem observar com aquesta visió actualment no es podria sostenir. En totes les batalles que cita, Europa Occidental i els europeus occidentals són el centre d'atenció, fent que indirectament intenti mostrar a Europa Occidental com el centre del canvi i el progrés global. Lògicament com ja he esmentat aquesta teoria no se sosté historiogràficament en ple segle XXI, però com veurem més endavant el factor europeïsta continua tenint molt de pes a l'hora de narrar els fets del passat en l'àmbit públic.

Tot i això, les batalles que cita Creasy són de les més estudiades pels historiadors al llarg de la història (exceptuant les posteriors a l'obra). Tot i comptar amb més de 200 anys, moltes de les batalles que l'autor cita i les conseqüències d'aquestes en els fets posteriors han arribat fins els nostres ensenyament i aprenentatges, fent que batalles com la de Tours, la de Marató o Waterloo es mostrin com fets essencials per entendre la història de la humanitat. Actualment però, a través de diversos estudis comença a canviar aquesta visió de que el resultat d'aquestes batalles va decidir de manera tan "decisiva" els fets que varen succeir posteriorment.<sup>6</sup> Aquestes doncs, es comencen a estudiar i interpretar ja no només des de la vessant militar, sinó també des d'unes lògiques molt més amples i diverses. Es deixa de banda la victòria o derrota final per tractar altres aspectes com el reclutament, la logística, l'estratègia, els fets politico-culturals... De fet, actualment s'està estenent la visió de que poques batalles al llarg de la història poden ser considerades decisives.<sup>7</sup> Moltes deuen la seva fama a factors externs a elles, que han alimentat una memòria col·lectiva que ha modificat la percepció dels fets passats.

---

<sup>4</sup> CREASY, E. S. (1908). *The fifteen decisive battles of the world: from Marathon to Waterloo*. Londres: Harper & brothers, p.3

<sup>5</sup> KEEGAN, J. (1993). *Historia de la guerra: Una nueva interpretación de la guerra a través de la Historia, desde la Edad de Piedra hasta Saddam Hussein*. Barcelona: Editorial Planeta, p.96

<sup>6</sup> HARARI, Y.N. (2007). "The concept of "decisive battles" in world history", *Journal of world history*. p.252

<sup>7</sup> HARARI, Y.N. (2007). "The concept of "decisive battles" in world history", *Journal of world history*. p.252

Els processos i esdeveniments històrics, són molt complexos d'entendre, comprendre i narrar.<sup>8</sup> Pels articles científics aquesta dificultat va bé, ja que aquests poden centrar-se en analitzar un procés històric des de diferents perspectives i autors, de forma exhaustiva i objectiva, obligants a seguir uns criteris científics per desplegar la seva narració. Per la gran pantalla, la televisió o el discurs electoral és molt més fàcil simplificar la història, i les batalles decisives són un gran recurs per aconseguir-ho. Encara que les batalles puguin decidir la derrota d'un o altre bàndol, tot el que envolta aquesta no s'ha de deixar de banda. Una guerra no es pot reduir només a un conflicte entre dos antagonistes que són monolítics,<sup>9</sup> sinó que és un esdeveniment molt més complex. Per exemple, no podem apuntar que la Segona Guerra Mundial es va basar únicament en un enfrontament entre comunisme i feixisme, o que va guanyar l' URSS amb la victòria a la batalla per Berlín, sinó que és un procés molt més complex i profund, tot i que certes obres mostrin la batalla de Berlín com l'element final i decisiu de la guerra.

### 2.2.- L'època moderna, teorització de tàctica militar i punt d'inflexió

Moltes vegades, abans de l'època moderna, el resultat més decisiu de les batalles era haver provocat baixes a l'enemic. No era necessari que fossin molt altes en termes quantitativs, sinó que fossin sensibles a nivell qualitatiu. A vegades un soldat al front és molt més valuós per un exèrcit que per l'altre, i no és només per la valentia o l'habilitat, sinó pel cost polític, cultural i social que suposa mantenir-lo i poder reemplaçar-lo.<sup>10</sup> Fins l'època moderna, batalles curtes, amb poques persones involucrades i pocs recursos havien influït de gran manera i eren un dels motors de canvi. Algunes batalles medievals, per exemple, es basaven en un enfrontament entre alguns centenars de soldats, en canvi durant l'edat moderna la teoria militar es va

---

<sup>8</sup> HARARI, Y.N. (2007). "The concept of "decisive battles" in world history", *Journal of world history*. p.262

<sup>9</sup> HARARI, Y.N. (2007). "The concept of "decisive battles" in world history", *Journal of world history*. p.262

<sup>10</sup>Harari mostra l'exemple de la batalla d'Antioquia, on els croats tot i causar més baixes a l'enemic i guanyar la batalla, acaben perdent segons l'autor. I és que el valor polític, cultural i social de cada croat era molt difícil de suplir.

HARARI, Y.N. (2007). "The concept of "decisive battles" in world history", *Journal of world history*. p.264

basar en una acumulació de sabers tècnics més o menys sintetitzats, els quals s'havien après amb les experiències de les campanyes realitzades fins aleshores.<sup>11</sup>

El període que va de la Revolució Francesa al Congrés de Viena mostra com canvia la guerra en pocs anys.<sup>12</sup> La creació de la *Grand Armée* i la figura de Napoleó és clau en aquest procés. Les societats varen passar a formar part de l'enfrontament, no només en l'aspecte militar, sinó també moral, cultural i econòmic.<sup>13</sup> Napoleó va conquerir Europa mitjançant un conjunt de ràpides campanyes ofensives que acabaven derrotant l'enemic en una batalla decisiva.<sup>14</sup> En aquestes la mobilitat i la planificació eren claus per aconseguir la victòria. Posteriorment, amb l'exèrcit enemic derrotat i la capital al seu abast, Napoleó proposava les condicions de pau<sup>15</sup>. Aquest tipus de guerra però, requeria un esforç per part de la població que fins aleshores no s'havia vist.

Els anys posteriors a 1815 apareixen teòrics i pensadors militars que havien viscut de primera mà les guerres napoleòniques. Aquests plantejaven el pensament estratègic i militar com una ciència a ser estudiada i analitzada objectivament.<sup>16</sup> En aquest context apareixen les figures de Carl von Clausewitz i Antoine Henri Jomini. Els dos havien combatut a les guerres napoleòniques i havien estat testimonis dels canvis que s'havien produït en pocs anys en els exèrcits moderns i varen saber aplicar les

---

<sup>11</sup> POCZYŃNOK, I. (2012). "Batallas doctrinarias. Guerra, política y estrategia en los orígenes de la ciencia militar". *Cuadernos de Marte*, (3). p.68

<sup>12</sup> POCZYŃNOK, I. (2012). "Batallas doctrinarias. Guerra, política y estrategia en los orígenes de la ciencia militar". *Cuadernos de Marte*, (3). p.79

<sup>13</sup> MOLTKE, H. (1891). *Historia de la Guerra Franco-Alemana de 1870-71*. Barcelona: Montaner y Simón Editores. Pàg. 9 i RUTHERFORD, J. (2014). *La guerra de la infantería alemana 1941-1944: Combate y genocidio en el Frente del Este*. Madrid: La Esfera de los Libros. p.27

<sup>14</sup> SANTAYANA, J. P. (2020) "Los intérpretes de Napoleón: Guerra total y batalla decisiva", *Araucaria: Revista iberoamericana de Filosofía, Política, Humanidades y Relaciones internacionales*, vol.22 (44). p.387

<sup>15</sup> SANTAYANA, J. P. (2020) "Los intérpretes de Napoleón: Guerra total y batalla decisiva", *Araucaria: Revista iberoamericana de Filosofía, Política, Humanidades y Relaciones internacionales*, vol.22 (44). p.390

<sup>16</sup> SANTAYANA, J. P. (2020) "Los intérpretes de Napoleón: Guerra total y batalla decisiva". *Araucaria: Revista iberoamericana de Filosofía, Política, Humanidades y Relaciones internacionales*, vol.22 (44). p.390

seves vivències i coneixements en una teorització de les tècniques militars per assolir l'objectiu de tot exèrcit: la victòria sobre l'enemic.

### 2.2.1.- Antoine Henri Jomini

En la seva obra *Compendio del arte de la guerra* Jomini mostra com la clau de la victòria està en escollir i coordinar la maniobra que condueix al punt decisiu.<sup>17</sup> A més, l'ànima de l'exèrcit residia en el general en cap que havia de mobilitzar els recursos materials i humans per fer les operacions de forma efectiva.<sup>18</sup> Sistematitzava així, la lògica militar, posant en relació la quantitat de forces, els recursos disponibles, el teatre militar, les posicions relatives i el lideratge militar.<sup>19</sup> L'assoliment efectiu d'aquests elements era fonamental per la victòria, com també la predisposició de la nació a defensar els seus interessos bèl·lics.

### 2.2.2.- Carl von Clausewitz

Considerat un dels autors més influents de la història militar<sup>20</sup>, considera que la guerra és un acte polític<sup>21</sup>. Segons ell, tota la societat en el seu conjunt ha d'estar preparada per dur a terme una *guerra total*.<sup>22</sup> La concentració de totes les forces i recursos és necessària per assolir que una batalla sigui decisiva decantant la balança cap a un o altre costat.<sup>23</sup> La preparació d'una estratègia que assoleixi el motiu polític de la guerra és indispensable.<sup>24</sup> Fer la guerra és un acte de força que ha d'obligar a l'adversari a

---

<sup>17</sup> POCZYNOK, I. (2012). "Batallas doctrinarias. Guerra, política y estrategia en los orígenes de la ciencia militar". *Cuadernos de Marte*, (3). p.84

<sup>18</sup> POCZYNOK, I. (2012). "Batallas doctrinarias. Guerra, política y estrategia en los orígenes de la ciencia militar". *Cuadernos de Marte*, (3). p.84

<sup>19</sup> SANTAYANA, J. P. (2020) "Los intérpretes de Napoleón: Guerra total y batalla decisiva". *Araucaria: Revista iberoamericana de Filosofía, Política, Humanidades y Relaciones internacionales*, vol.22 (44). p.390

<sup>20</sup> POCZYNOK, I. (2012). "Batallas doctrinarias. Guerra, política y estrategia en los orígenes de la ciencia militar". *Cuadernos de Marte*. (3). p.88

<sup>21</sup> MANSILLA, B. A. (2003). "La actualidad del pensamiento de Carl Von Clausewitz". *Revista de Estudios Sociales*. (16). Pàg.23

<sup>22</sup> CLAUSEWITZ, K. (2003) *De la Guerra*. Barcelona: Astri. p.197 i MANSILLA, B. A. (2003). La actualidad del pensamiento de Carl Von Clausewitz. *Revista de Estudios Sociales*. (16). p.24

<sup>23</sup> CLAUSEWITZ, K. (2003) "e la Guerra". Barcelona: Astri. p.157

<sup>24</sup> CLAUSEWITZ, K. (2003) *De la Guerra*. Barcelona: Astri. p.121

obeir la voluntat de l'altre.<sup>25</sup> Aquest autor resulta fonamental per entendre el concepte de batalla decisiva i la teorització militar. No per res, és un dels teòrics que més influiran en la cultura militar prussiana,<sup>26</sup> i per extensió en el propi Hitler i en moltes altres tradicions militars, fet que serà fonamental en el desenvolupament de la Segona Guerra Mundial.

### 2.2.3.- Helmuth von Moltke

A diferència dels altres autors mencionats, Helmuth von Moltke no pretenia assentar un model teòric de com fer la guerra, ja que no creia que hi hagués uns principis que determinessin l'art de la guerra.<sup>27</sup> Ell considerava que la massificació dels exèrcits exigia una organització i logística al mil·límetre. Ja no es podia combatre de la mateixa forma que a l'època napoleònica. Reunir tot



Fig.1: El mariscal von Moltke.

Extret de: MOLTKE (1891: 7)

l'exèrcit en un punt era inútil, ja que la guerra industrial, la major potència de foc de l'armament i la mobilització massiva de recursos per part dels exèrcits feia que aquests poguessin estendre's al llarg d'un territori molt ampli. Sabent això, el que s'havia d'intentar era diversificar la força principal en diferents unitats<sup>28</sup>. L'organització de l'exèrcit en cossos d'exèrcits, divisions i regiments era necessària per administrar el poder militar.<sup>29</sup> Aquests, en el moment d'actuar havien de convergir sobre un punt vital del dispositiu

<sup>25</sup> CLAUSEWITZ, K. (2003) *De la Guerra*. Barcelona: Astri.p.7

<sup>26</sup> KEEGAN, J. (1993). *Historia de la guerra: Una nueva interpretación de la guerra a través de la Historia, desde la Edad de Piedra hasta Saddam Hussein*. Barcelona: Editorial Planeta. p.73

<sup>27</sup> SANTAYANA, J, P. (2020) "Los intérpretes de Napoleón: Guerra total y batalla decisiva". *Araucaria: Revista iberoamericana de Filosofía, Política, Humanidades y Relaciones internacionales*, vol.22 (44). p.394

<sup>28</sup> SANTAYANA, J, P. (2020) "Los intérpretes de Napoleón: Guerra total y batalla decisiva". *Araucaria: Revista iberoamericana de Filosofía, Política, Humanidades y Relaciones internacionales*, vol.22 (44). p. 394

<sup>29</sup> MOLTKE, H. (1891). *Historia de la Guerra Franco-Alemana de 1870-71*. Barcelona: Montaner y Simón Editores. p.14

enemic a través de ràpids moviments.<sup>30</sup> Això requeria una exhaustiva preparació anterior perquè la mobilització tant de recursos materials com humans fos ràpida i efectiva, fent que en el moment d'actuar només s'haguessin de seguir els plans creats anteriorment. Per derrotar l'enemic al camp de batalla, la forma més efectiva passava per l'encerclament i posterior destrucció de la força rival. L'alta velocitat a l'hora d'efectuar el moviment era fonamental, ja que s'intentava sobretot que l'enemic no tingués temps de reaccionar. Un exemple d'aquesta tàctica la trobem en la guerra franco-prussiana de 1870-71, on Moltke, va poder encerclar gran part de les forces franceses en el curs de la batalla de Sedan, capturant al mateix temps l'Emperador Napoleó III. La victòria en aquesta batalla i el posterior avenç cap a París va suposar el col·lapse del Segon Imperi Francès<sup>31</sup> i, per tant, un gran exemple de com aconseguir la batalla decisiva a través de la teorització militar.

### 2.3.- La Primera Guerra Mundial, un sotrac en la teorització

Totes aquestes tècniques, però, varen veure's ràpidament obsoletes amb l'esclat de la Primera Guerra Mundial. Aquesta va suposar el fracàs més rotund de l'art militar.<sup>32</sup> La política no va desenvolupar un paper digne de menció en la gènesi de la Primera Guerra Mundial, sinó que aquesta va ser el terrible resultat d'intentar convertir Europa en una societat militaritzada.<sup>33</sup> Així doncs, es va trencar el vincle que havia establert Clausewitz entre política i guerra. Seguint els teòrics contemporanis, moltes de les forces participants varen pensar que el que mobilitzés primer i ataqués per aconseguir una batalla decisiva seria el guanyador.

L'escalada de declaracions de guerra i mobilitzacions generals que es produeixen l'estiu de 1914, i trobem excel·lentment narrada en l'obra de Tuchman: *Los cañones de agosto*, mostren com les potències mundials tenien els recursos ja

---

<sup>30</sup> MOLTKE, H. (1891). *Historia de la Guerra Franco-Alemana de 1870-71*. Barcelona: Montaner y Simón Editores. p. 15

<sup>31</sup> MOLTKE, H. (1891). *Historia de la Guerra Franco-Alemana de 1870-71*. Barcelona: Montaner y Simón Editores. p.94

<sup>32</sup> SANTAYANA, J. P. (2020) "Los intérpretes de Napoleón: Guerra total y batalla decisiva". *Araucaria: Revista iberoamericana de Filosofía, Política, Humanidades y Relaciones internacionales*, vol.22 (44). p.389

<sup>33</sup> KEEGAN, J. (1993). *Historia de la guerra: Una nueva interpretación de la guerra a través de la Historia, desde la Edad de Piedra hasta Saddam Hussein*. Barcelona: Editorial Planeta. p.42

preparats per llençar-se a l'ofensiva i aconseguir una ràpida victòria.<sup>34</sup> Res més lluny de la realitat, el fracàs de les ofensives de 1914, amb el gran exemple del Pla *Schlieffen*, mostren com la industrialització i massificació bèl·lica havien equilibrat el poder militar dels estats. Això provoca que el concepte de batalla decisiva entri en crisi, i és que és difícil que aquesta provoqui uns canvis tan significatius com ho havia fet dècades enrere. A diferència de les altres batalles, siguin decisives o no, les de la Primera Guerra mundial s'allarguen setmanes, mesos i inclús anys. Aquesta dilatació del temps, com trobem a la Segona Guerra Mundial, fa que sigui més difícil canviar l'equilibri de poder (no només militar, sinó també polític, cultural, social...) amb una batalla en concret. Això fa que batalles com les de Verdun, Somme o Paschendaele tinguin una consideració especial en la memòria col·lectiva més per la seva virulència i la destrucció dels ingents recursos destinats a elles, que no pas pel seu resultat final.

Així doncs, a la Gran Guerra ja no es pot guanyar la guerra amb la derrota militar de l'enemic a camp descobert mitjançant un xoc convencional de forces. A mesura que va avançant la guerra els generals s'adonen de la necessitat de modernitzar les tàctiques, incloent-hi els nous avenços tecnològics, en els quals comencen a destacar l'aviació i les forces blindades.

El "front" passa a ser l'element que marca l'equilibri de forces i el que pot determinar si una batalla és decisiva. Per superar l'enemic és necessari provocar la ruptura del front i en conseqüència fer que els flancs d'aquest quedin exposats a un atac d'encerclament per les forces que penetren, mentre que l'avantguarda de l'assalt pot atacar en profunditat pel territori enemic i avançar cap un punt vital de manera que pugui quedar desbaratada la seva capacitat de resistència. No obstant, la poca mobilitat de l'època, la poca instrucció en aquestes noves tàctiques i el nou armament fan difícil l'assoliment d'aquestes maniobres. La Primera Guerra Mundial mostra com els militars del moment consideraven que era necessari guanyar les batalles a qualsevol preu, ja que segons es pensava la guerra depenia d'això.<sup>35</sup> El resultat és per

---

<sup>34</sup> TUCHMAN, W. B. (2018). *Los cañones de Agosto, treinta y un días que cambiaron la faz del mundo*. Barcelona: RBA Libros. pp.39-80

<sup>35</sup> SANTAYANA, J. P. (2020) "Los intérpretes de Napoleón: Guerra total y batalla decisiva". *Araucaria: Revista iberoamericana de Filosofía, Política, Humanidades y Relaciones internacionales*, vol.22 (44). p.397

tots conegut: la utilització de tècniques obsoletes gairebé d'època napoleònica per intentar assolir uns objectius inassolibles. La posada en escena d'enormes recursos materials i humans al servei de la guerra com deia Clausewitz,<sup>36</sup> ens deixa el següent resultat que ha quedat marcat en la memòria global: milions de morts, ferits i desapareguts a conseqüència de la capacitat industrial i econòmica dels països per fer la guerra.

### 2.4.- Alemanya, Blitzkrieg i Schwerpunkt

Les forces armades alemanyes varen ser les més predisposades a evolucionar com a reacció a les noves exigències de guerra que varen sorgir durant una època de fervent nacionalisme: exèrcits massius i guerra industrialitzada.

Com ja hem vist la victòria militar no depenia únicament de l'actuació en el camp de batalla, sinó de la forma en què es controlaven les poblacions civils i es mobilitzaven aquestes per contribuir a l'esforç bèl·lic.<sup>37</sup> L'imperatiu militar, és a dir, aconseguir la victòria a qualsevol preu va passar a ser un element fonamental per l'exèrcit alemany. És per això que l'exèrcit prussià va deixar enrere una de les ensenyes que l'havien caracteritzat durant segles: el de ser un exèrcit aristocràtic. Amb la participació de tota la població de la nació en l'esforç bèl·lic ja no es requeria un títol nobiliari per poder accedir a l'alt estament militar, sinó que a través dels estudis, esforç i activitat al camp de batalla es podia accedir a l'elit de l'exèrcit Prussià.<sup>38</sup>

La tàctica de l'exèrcit alemany, heretada de l'elit militar prussiana sempre s'havia basat en dues idees claus: obtenir la victòria decisiva mitjançant la concentració de forces en el que ells anomenen *Schwerpunkt* i una alta velocitat de mobilitat i operació. Aquesta sèrie d'ofensives o campanyes duren unes poques setmanes, passades aquestes l'exèrcit passa a la defensiva, es rearma i reorganitza fins a estar preparat per poder tornar a llançar la següent campanya. La gran majoria

---

<sup>36</sup> Clausewitz, K. (2003) *De la Guerra*. Barcelona: Astri.p155

<sup>37</sup> RUTHERFORD, J. (2014). *La guerra de la infanteria alemana 1941-1944: Combate y genocidio en el Frente del Este*. Madrid: La Esfera de los Libros. p.28

<sup>38</sup> Un exemple curiós el trobem per exemple amb Friedrich Paulus. Aquest general, ascendit a Mariscal de camp, moltes vegades se l'etiqueta com "von" Paulus pel simple fet d'haver ascendit a Mariscal, quan ell no provenia d'una família aristocràtica.



d'aquestes a més, són llançades quan les condicions els hi son favorables per lluitar (la meteorologia és fonamental). Aquesta concepció, influïda enormement pels teòrics abans mencionats va ser l'element clau en les dues guerres mundials, des de la *Kaiserschlacht* de 1918 a l'operació Barba-roja de 1941. Fins Barba-roja l'exèrcit alemany va operar segons aquestes dues idees.

No obstant, l'element necessari però per la consecució de les grans victòries alemanyes durant la Segona Guerra Mundial es l'aplicació de la *Blitzkrieg*. Aquesta gràcies a l'aparició de teòrics com Heinz Guderian es va convertir en l'element necessari per aconseguir la victòria decisiva. La combinació de les tropes blindades amb les teories de l'*Schwerpunkt* va fer que la mobilitat i la capacitat de penetració a l'hora de trencar el front fossin essencials en una guerra ofensiva; només amb el moviment s'aconseguiria la victòria.<sup>39</sup> Aquestes teories es poden aplicar a països com França (1940) on s'aplica l'esforç principal cap a un punt vital clar: París. En canvi aquestes idees eren difícils d'aplicar a l'URSS pels problemes a l'hora d'establir uns objectius assolibles en un front tan gran, a més de les directives canviants. A partir del fracàs de la presa de Moscou la guerra tindrà cada cop menys d'aquestes interrupcions necessàries per tal que l'exèrcit es pugui reorganitzar. L'exèrcit alemany, doncs, es veu obligat a deixar de banda la *Blitzkrieg* per centrar-se en una guerra de desgast desesperada contra un país, l'URSS amb una quantitat molt superior de recursos humans i materials.

### 2.5.- Després de la Segona Guerra Mundial

La Segona Guerra Mundial va portar l'acció bèl·lica al màxim nivell de barbàrie i superació humana.<sup>40</sup> Estats Units va dedicar un gran esforç científic i tecnològic per crear una alternativa a la guerra de fronts: la bomba atòmica. Aquesta arma va suposar la culminació d'un procés que buscava traslladar l'energia necessària obtinguda per

---

<sup>39</sup> GUDERIAN, H. (2008). *Recuerdos de un soldado*. Barcelona: Books4pocket Inèdita Editores. p.48

<sup>40</sup> SANTAYANA, J. P. (2020) "Los intérpretes de Napoleón: Guerra total y batalla decisiva". *Araucaria: Revista iberoamericana de Filosofía, Política, Humanidades y Relaciones internacionales*, vol.22 (44). p.389

l'home a un artefacte.<sup>41</sup> Aquest punt es va mantenir amb l'aparició de l'arma atòmica, la qual fa que aquest l'esforç total no es pugui assolir, ja que amenaçaria la supervivència de tota la humanitat.

### 3.- La Segona Guerra Mundial, la recuperació de la tàctica

#### 3.1.- 1939- 1940, de la teoria a la pràctica

L'1 de setembre de 1939 Alemanya es llença sobre les línies poloneses, assolades prèviament pel bombardeig tàctic de la *Lutwaffe*, agafades sorpresament per l'alta mobilitat de les forces blindades que les sobrepassen i avancen cap als objectius claus del país. Mentrestant la infanteria alemanya avança cercant i eliminant les tropes restants. El resultat és el que tots coneixem, en un mes Polònia es rendeix. Cap batalla de la campanya polonesa és recordada com una batalla decisiva, sinó que és la tàctica alemanya, amb el seu moviment en pinça, el que és decisiu, fent que el punt clau recaigui en la destrucció del grup d'exèrcits centre polonès a través del ràpid moviment envoltant.<sup>42</sup>

La campanya de Dinamarca i Noruega és si més no encara més fàcil. Dinamarca cau quasi sense oposició, essent la victòria militar més ràpida de la història d'Alemanya,<sup>43</sup> mentre que Noruega resistirà durant més temps afavorida per les condicions climàtiques i l'orografia del nord del país, sobretot al voltant del port de Narvik. L'ocupació d'aquests territoris es fa a través d'uns plans curosament preparats i amb uns objectius ben establerts, els quals obeeixen la lògica d'aconseguir els recursos o elements necessaris per mantenir la indústria de guerra en marxa.



Fig.II: Invasió de França 1940.

Extret de: BEEVOR (2012: 119)

<sup>41</sup> KEEGAN, J. (1993). *Historia de la guerra: Una nueva interpretación de la guerra a través de la Historia, desde la Edad de Piedra hasta Saddam Hussein*. Barcelona: Editorial Planeta. p.379

<sup>42</sup> Afegir que Polònia es trobava en una situació geoestratègica molt desfavorable. A part de ser atacada per dos fronts (Alemanya i Prússia), l'entrada de l'URSS a la guerra feia impossible la seva defensa.

<sup>43</sup> HASTINGS, M. (2011). *Se desataron todos los infiernos*. Barcelona: Crítica. p.50

L'any 1940, és el punt clau on podem observar el concepte de batalla decisiva que plantejava Clausewitz. L'ofensiva alemanya a l'est de França es basa en la concentració de recursos en un *Schwerpunkt*. Els alemanys, tot i utilitzar una modificació del Pla *Schlieffen* de la Primera Guerra Mundial ideada per Manstein, són capaços d'aconseguir en menys de 40 dies el que no havien aconseguit de 1914 a 1918: la victòria sobre França. I és que l'avenç en la teoria i tàctica militar comentada anteriorment són claus per entendre aquest èxit. El grup d'exèrcits A, ubicant l'*Schwerpunkt* en el punt més dèbil del front aliat, els boscos de les Ardenes fa que aquest s'ensorri (Fig. II) obrint un forat a través del qual les forces de la Wehrmacht encerclaren tot el grup d'exèrcits Aliat a les platges de Dunkerque i Calais i deixant el camí lliure cap a París, el centre logístic, polític i cultural de França. La batalla de França, en tot el seu concepte i amplitud hagués pogut ser decisiva per tot el Front Occidental si Gran Bretanya no hagués continuat resistint al Front Occidental, sent una victòria on la teoria de von Clausewitz brilla com no ho havia fet des del 1871.

### 3.3.- Precedents, Barba-roja i Moscou

El 22 de juny de 1941 tres milions tres-cents mil<sup>44</sup> tropes de l'Eix travessen la frontera germano-soviètica i entren a l'URSS. L'ofensiva contradeia la lògica que fins aleshores havia imperat en l'exèrcit alemany,<sup>45</sup> ja que aquesta no es va centrar en realitzar un cop decisiu que derrotés l'Exèrcit Roig sinó que Hitler va voler centrar l'ofensiva en tres direccions diferents, dividint així les forces en tres grups d'exèrcits. El grup d'exèrcit centre es dirigiria cap a Moscou, el centre neuràlgic, polític i cultural de l'URSS. El grup d'exèrcits sud es dirigiria al sud de l'URSS, concretament a Ucraïna, on els soviètics tenien gran quantitat de matèries primeres i indústria. Tanmateix però, no es podien realitzar aquestes dues ofensives deixant el flanc nord sense cobrir, fent un grup d'exèrcits nord que es dirigirà cap a Leningrad, l'antiga capital tsarista i centre de la revolució bolxevic. Hitler estava convençut que l'estat Soviètic era una estructura

---

<sup>44</sup> HARTMANN, C. (2013). *Operación Barbarroja: La guerra alemana en el este, 1941-1945*. Madrid: La Esfera de los Libros. p. 33

<sup>45</sup> Hitler contradeia tot el que havia anat criticant dels comandaments de 1914-1918 sobre el fet d'haver de combatre en dos fronts.

GUDERIAN, H. (2008). *Recuerdos de un soldado*. Barcelona: Books4pocket Inèdita Editores. p. 179

podrida i que amb un fort cop es vindria tota avall.<sup>46</sup> És per això que va creure que efectuant ràpidament aquestes maniobres l'Exèrcit Roig col·lapsaria i s'esfondraria.

Les tres puntes de llança que es realitzen (Fig.III) són difícils d'entendre pels generals alemanys<sup>47</sup>, ja que la seva instrucció s'ha basat en la cerca d'un punt d'esforç principal i d'una batalla decisiva, com propugnaven els teòrics contemporanis. Per l'exèrcit, l'objectiu era aconseguir la victòria en el camp de batalla, i totes i cada una de les possibilitats i mitjans s'havien d'utilitzar amb aquest fi.<sup>48</sup> Per molts d'ells el punt d'esforç principal que seria decisiu era un avenç com el que havia realitzat Napoleó el 1812 cap a Moscou. Els generals no varen buscar cap alternativa a una batalla decisiva que els portés a la victòria abans de l'hivern, ja que no entrava en la seva planificació.<sup>49</sup> Al dividir el punt d'esforç principal en tres ofensives simultànies era més difícil aplicar les teories prussianes anteriorment mencionades. Aquí hem de recalcar que els alts càrrecs de l'exèrcit es centraven en els objectius militars de més valor, no en els objectius polítics com sí feia Hitler.

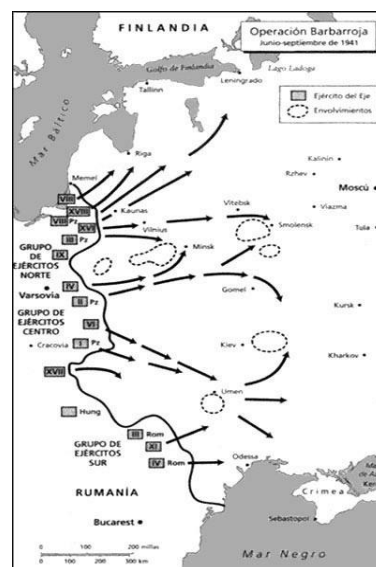


Fig.III: Operació Barba-roja 1941

Extret de: HASTINGS (2011:201)

Els primers mesos de guerra però, semblen mostrar que Hitler tenia raó dividint l'ofensiva en tres puntes. Franz Halder<sup>50</sup>, va arribar a dir que Rússia seria derrotada en 8 o 10 setmanes.<sup>51</sup> Però a principis de juliol<sup>52</sup> encara va anar més lluny afirmant que la campanya soviètica es guanyaria en 14 dies, en veure la gran quantitat d'avenços i victòries que aconseguia la Wehrmacht en tan poc temps.<sup>53</sup> No obstant, amb el pas

<sup>46</sup> BEEVOR, A. (1998). *Stalingrado*. Barcelona: Grupo Planeta. P.41

<sup>47</sup> GUDERIAN, H. (2008). *Recuerdos de un soldado*. Barcelona: Books4pocket Inèdita Editores.p.179

<sup>48</sup> RUTHERFORD, J. (2014). *La guerra de la infantería alemana 1941-1944: Combate y genocidio en el Frente del Este*. Madrid: La Esfera de los Libros. p.275

<sup>49</sup> MILLET, A. R. & MURRAY, W. (1998). *La guerra que había que ganar: Historia de la segunda guerra mundial*. Barcelona: Crítica. p.213

<sup>50</sup> Franz Halder (1884-1972) va ser cap de l'estat major de l'exèrcit alemany des de 1938 fins 1942.

<sup>51</sup> GUDERIAN, H. (2008). *Recuerdos de un soldado*. Barcelona: Books4pocket Inèdita Editores. p.178

<sup>52</sup> BEEVOR, A. (2012). *La Segunda Guerra Mundial*. Barcelona: Ediciones de Pasado y Presente. P.283

<sup>53</sup> HARTMANN, C. (2013). *Operación Barbarroja: La guerra alemana en el este, 1941-1945*. Madrid: La Esfera de los Libros. p.53

dels dies i les setmanes es va veure que això no seria pas així. El dia 11 d'agost el mateix Halder ja afirmava que havien subestimat el colós rus.<sup>54</sup> A través de les *Kesselschlachten*<sup>55</sup> milers de soldats soviètics són fets presoners. Inclús després de les enormes i increïbles baixes a les bosses de Bialystok (417.000<sup>56</sup>) i Kiev (665.000<sup>57</sup>, - en la batalla d'encerclament més gran de la història militar-),<sup>58</sup> l'Exèrcit Roig segueix aguantant les ofensives, però poc a poc va retrocedint.

Les victòries de la Wehrmacht de l'estiu i la tardor de 1941 però, varen ser una falsa il·lusió. A diferència de la Primera Guerra Mundial,<sup>59</sup> els nazis no varen saber utilitzar "l'arma" política per fer caure el règim soviètic. Al contrari, la població en veure les intencions dels invasors l'única sortida que se'ls va deixar era la de resistir l'ocupació. El parlar de *Vernichtungskrieg* (Guerra de d'extermini) va fer que la població soviètica es posés al cantó d'Stalin<sup>60</sup>, en comptes de col·laborar per tirar per terra el règim. La guerra racial, l'ordre relativa als comissaris polítics, l'extermini dels jueus i l'espoli sistemàtic i continuat de la població local van reforçar la resistència a l'invasor.<sup>61</sup>

El desembre de 1941,-amb la Wehrmacht a les portes de Moscou- l'exèrcit soviètic havia perdut en combat uns 4,5 milions d'homes, i tot i així, va ser capaç de desplegar més de 4,2 milions de nous efectius.<sup>62</sup> Això es tradueix en el fet que els sis primers mesos de guerra l'Exèrcit Roig havia perdut 23 exèrcits (unes 200 divisions). Tanmateix però, l'estat soviètic havia estat capaç d'organitzar 55 nous exèrcits<sup>63</sup>. Una

---

<sup>54</sup> HARTMANN, C. (2013). *Operación Barbarroja: La guerra alemana en el este, 1941-1945*. Madrid: La Esfera de los Libros. p.54

<sup>55</sup> "Batalles de calder", batalles tàctiques centrades en l'encerclament de l'enemic.

<sup>56</sup> BEEVOR, A. (2012). *La Segunda Guerra Mundial*. Barcelona: Ediciones de Pasado y Presente. p.280

<sup>57</sup> HARTMANN, C. (2013). *Operación Barbarroja: La guerra alemana en el este, 1941-1945*. Madrid: La Esfera de los Libros. p.54

<sup>58</sup> BEEVOR, A. (2012). *La Segunda Guerra Mundial*. Barcelona: Ediciones de Pasado y Presente. p.287

<sup>59</sup> Recordem que Alemanya va facilitar el retorn de Lenin a Rússia per poder desestabilitzar el país.

<sup>60</sup> MILLET, A. R. & MURRAY, W. (1998). *La guerra que había que ganar: Historia de la segunda guerra mundial*. Barcelona: Crítica. p. 213

<sup>61</sup> MILLET, A. R. & MURRAY, W. (1998). *La guerra que había que ganar: Historia de la segunda guerra mundial*. Barcelona: Crítica. p. 212

<sup>62</sup> GLANTZ, D. & HOUSE, J. (2017). *A las puertas de Stalingrado: Tetralogía de Stalingrado - Volumen I*. Madrid: Desperta Ferro Ediciones. p.604

<sup>63</sup> GLANTZ, D. & HOUSE, J. (2017). *A las puertas de Stalingrado: Tetralogía de Stalingrado - Volumen I*. Madrid: Desperta Ferro Ediciones. p.605

xifra increïble i que els alemanys no es podien arribar a imaginar que podrien ser possibles per cap país del món.

Per Alemanya, l'avenç cada vegada era més difícil, la resistència de l'enemic més tenaç, les línies de subministrament més dilatades i les tropes fortament minvades. La superioritat mòbil que havia fet possibles les victòries sobre els països occidentals ara es veia molt limitada per l'extens territori soviètic, on les carreteres i les vies ferroviàries eren escasses. A més el clima tampoc ajudava i l'arribada de les pluges de la tardor va provocar que les carreteres fossin impracticables. La *rasputitsa* russa va aconseguir frenar les tropes mòbils alemanyes, guanyant un temps preciós per a preparar la defensa del que havia de suposar la batalla decisiva de la guerra i l'*Schwerpunkt* principal: Moscou.

Quan finalment les tropes arriben a Moscou aquesta estava ben defensada. El mateix Stalin havia esperonat a la població a defensar la capital i el mariscal Georgui Zhúkov havia fet d'ella una fortalesa. La conquesta de la ciutat semblava molt propera per la població alemanya però res més lluny de la realitat. Les forces d'atac alemanyes estaven exhaustes i amb una capacitat operativa mínima, amb prou feines havien arribat a les portes de la ciutat,<sup>64</sup> que encara havien de preparar l'assalt a la ciutat més ben defensada de l'URSS en aquells moments. A més, l'hivern acabava d'aparèixer, baixant les temperatures sota zero i fent que l'exèrcit alemany no pogués avançar.<sup>65</sup> La consegüent contraofensiva soviètica va fer retrocedir la Wehrmacht desenes de quilòmetres que mai més recuperarien. Amb la derrota a les portes de Moscou, Hitler va arribar a la conclusió que l'Exèrcit Roig havia evitat per poc una derrota total<sup>66</sup>.

### 3.3.- L'Exèrcit Roig

Les grans ofensives dels alemanys eren realitzades durant les campanyes d'estiu, mentre que les de l'Exèrcit roig durant l'hivern.<sup>67</sup> Això ho veiem per exemple amb el

---

<sup>64</sup> BEEVOR, A. (2012). *La Segunda Guerra Mundial*. Barcelona: Ediciones de Pasado y Presente. p.335

<sup>65</sup> BEEVOR, A. (2012). *La Segunda Guerra Mundial*. Barcelona: Ediciones de Pasado y Presente. p.347

<sup>66</sup> GLANTZ, D. I HOUSE, J. (2017). *A las puertas de Stalingrado: Tetralogía de Stalingrado - Volumen I*. Desperta Ferro Ediciones.p.606

<sup>67</sup> HARTMANN, C. (2013). *Operación Barbarroja: La guerra alemana en el este, 1941-1945*. La Esfera de los Libros. p.51

precedent més proper d'abans de Barba-roja: la guerra contra Finlàndia. És innegable que els primers mesos de guerra el factor sorpresa havia causat grans baixes a l'exèrcit Roig però la resistència va ser aferrisada des del principi. Abans de les grans purgues d' Stalin, l'Exèrcit Roig havia desenvolupat una guerra mòbil, flexible i mecanitzada a nivell operacional i tàctic. Però l'experiència contra els Panzers de 1941 havia fet que haguessin d'adaptar-se al nou tipus de guerra blindada.<sup>68</sup> I és que un dels grans problemes que tenia l'exèrcit Roig és el de no disposar d'uns comandaments experimentats (en gran part per les purgues) que poguessin dirigir i adaptar les noves tècniques i teories militars a l'art operacional. Les divisions mecanitzades que disposaven dels T-34 i els KV-1 tot i ser millors que els seus homòlegs Panzer III i Panzer IV, no eren comandades de forma efectiva i estaven molt limitades pel que fa a operacions blindades a gran escala<sup>69</sup>.

La poca experiència de l'Exèrcit Roig no només afectava les divisions blindades, sinó que inclús la pròpia infanteria era molt limitada a l'hora de concentrar, planejar i dirigir l'organització de la batalla. A més, l'alta velocitat de resposta que requerien les maniobres mecanitzades no feien més que complicar aquesta debilitat.<sup>70</sup>

Els soviètics, a diferència dels alemanys no creien en la batalla decisiva, sinó que creien en l'art operacional: la victòria només podria obtenir-se a través d'un seguit de batalles, que a la llarga derrotaran l'enemic. És per això, que des d'un primer moment, i amb l'experiència prèvia d'altres invasions com la de Napoleó, els soviètics creien en una guerra de desgast, ja que quant a recursos i extensió, l'URSS superava a Alemanya de manera aclaparadora.

### 3.4.- Fall Blau

---

<sup>68</sup> GLANTZ, D. & HOUSE, J. (2017). *A las puertas de Stalingrado: Tetralogía de Stalingrado - Volumen I*. Madrid: Desperta Ferro Ediciones. p. 42

<sup>69</sup> Per exemple, els primers T-34 que varen enfrontar-se a les primeres envestides alemanyes no portaven ràdio, havent d'utilitzar banderes. A més de la limitació que això suposava, si els alemanys veien qui donava les ordres al grup de blindats que avançaven, era tan fàcil com posar-lo fora de servei, fent que els subordinats quedessin desorientats i sense saber com actuar.

<sup>70</sup> GLANTZ, D. & HOUSE, J. (2017). *A las puertas de Stalingrado: Tetralogía de Stalingrado - Volumen I*. Madrid: Desperta Ferro Ediciones. p.43

Stalin, seguia pensant que el següent moviment alemany seria una ofensiva que concentraria l'*Schweppunkt* al punt més vital de l'URSS: Moscou.<sup>71</sup> És per això que la capital va ser la prioritat quant a armament, noves formacions, construcció de fortificacions i línies defensives.<sup>72</sup> Després de la desfeta de l'any 1941 a les portes de Moscou, i en veure que la guerra passaria a ser una guerra de desgast, els alemanys s'adonen que el petroli és fonamental per mantenir l'esforç bèl·lic<sup>73</sup>. Alemanya encara no havia estat capaç de reemplaçar completament les pèrdues de personal, material i recursos de 1941<sup>74</sup> (L'exèrcit Alemany havia patit més d'un milió de baixes entre morts, ferits i desapareguts fins la primavera del 1942).<sup>75</sup> Però en canvi, l'Exèrcit Roig havia millorat molt en termes qualitius respecte l'any anterior.<sup>76</sup> Tot i això, Hitler estava convençut de la qualitativa superioritat de la Wehrmacht sobre l'exèrcit enemic i no veia necessitat d'augmentar i esperar les reserves per a llançar-se a l'ofensiva.<sup>77</sup> Els alemanys podien conquerir enormes quantitats de territori i infringir grans baixes als soviètics, però semblava que no podrien destruir els seus oponents al complet. La Wehrmacht podia guanyar cada batalla però no la guerra, mentre l'URSS seguís en campanya.<sup>78</sup> En lloc de realitzar una ofensiva de tres pinces com havia succeït el juny del 1941, "l' *Ostheer*" va llançar una ofensiva només en un sector,<sup>79</sup> concretament el del sud. Aquest atac tenia com a objectiu assegurar el potencial militar d'Alemanya mitjançant una ofensiva d'estiu que es dividiria en dues fases: en primer lloc, un avenç cap a la Corba del Don en direcció al Volga i el sector de Stalingrad (Fig.IV), per a continuació girar cap al sud en direcció al Caucas. Allà Hitler veia la necessitat d'apoderar-se dels pous petrolífers de la zona, els quals donarien una mica d'oxigen a

---

<sup>71</sup> GLANTZ, D. & HOUSE, J. (2017). *A las puertas de Stalingrado: Tetralogía de Stalingrado - Volumen I*. Madrid: Desperta Ferro Ediciones. p.105

<sup>72</sup> GLANTZ, D. & HOUSE, J. (2017). *A las puertas de Stalingrado: Tetralogía de Stalingrado - Volumen I*. Madrid: Desperta Ferro Ediciones. p.44

<sup>73</sup> FORCYK, R. (2015). *The caucasus 1942-43: kleist's race for oil*. Oxford: Osprey Publishing. p. 7

<sup>74</sup> ROBERTS, G (2003). *Victory at Stalingrad: the battle that changed history*. Londres: Pearson Education. p. 49 i FORCYK, R. (2015). *The caucasus 1942-43: kleist's race for oil*. Oxford: Osprey Publishing. p.6

<sup>75</sup> HARTMANN, C. (2013). *Operación Barbarroja: La guerra alemana en el este, 1941-1945*. Madrid: La Esfera de los Libros. p.56

<sup>76</sup> GLANTZ, D. & HOUSE, J. (2017). *A las puertas de Stalingrado: Tetralogía de Stalingrado - Volumen I*. Madrid: Desperta Ferro Ediciones. p.609

<sup>77</sup> BEEVOR, A. (1998). *Stalingrado*. Barcelona: Grupo Planeta. p. 92

<sup>78</sup> GLANTZ, D. & HOUSE, J. (2019). *Armagedón en Stalingrado: Tetralogía de Stalingrado - Volumen II*. Madrid: Desperta Ferro Ediciones. p.127

<sup>79</sup> A l'inici de 1942 trobem a la Unió Soviètica tres teatres d'operacions: el nord (Leningrad), centre (Moscou) i el sud (Khàrkiv).



la maquinària de guerra nazi, a més de deixar l'URSS sense accés a la seva principal font de combustible<sup>80</sup>. També amb la conquesta dels territoris de la Gran Corba del Don i els accessos al riu Volga tallarien una ruta important que s'utilitzava pel transport de material del préstec i arrendament que arribava a la Unió Soviètica.<sup>81</sup> Aquesta operació anomenada *Fall Blau* va començar el dia 28 de juny de 1942<sup>82</sup>, 1 any i 8 dies més tard de l'operació Barba-roja. Mirant el mapa des d'on inicia l'ofensiva i el seu objectiu final (els pous petrolífers de Bakú) podem observar com la distància és de més de 1.000 quilòmetres. La sobretensió de les línies alemanyes seria un fet que no es podria evitar, i mantenir un front tan extens contra un enemic amb uns recursos il·limitats era gairebé impossible des de bon començament.

Tot i això, al començament de l'operació *Fall Blau* encara no hi havia l'objectiu d'atacar Stalingrad<sup>83</sup>. No va ser fins el 19 de juliol del 1942 que Hitler va reorientar part de l'ofensiva del Caucas cap a la ciutat.<sup>84</sup> El dia 21 d'agost, quan el sisè exèrcit de Friederich Paulus creua el Don i té la possibilitat d'avançar ràpidament cap a Stalingrad, és quan



Fig.IV: Operació Fall Blau 1942.

Hitler decideix fermament prendre la ciutat que porta el nom del dictador soviètic.<sup>85</sup> Llavors l'ofensiva es divideix en dos: el grup d'exèrcits A, comandat per Ewald von Kleist, avançarien cap als pous petrolífers, mentre el grup d'exèrcits B de Paulus, cobriria el flanc d'aquests a la llarga Corba del Don i prendria la ciutat. Així doncs, amb la divisió dels dos grups d'exèrcit en dues direccions diferents, ja no es seguia la idea de

Extret de: BEEVOR (2012: 471)

ROBERTS, G (2003). *Victory at Stalingrad: the battle that changed history*. Londres: Pearson Education. p.50

<sup>81</sup> GLANTZ, D. & HOUSE, J. (2017). *A las puertas de Stalingrado: Tetralogía de Stalingrado - Volumen I*. Madrid: Desperta Ferro Ediciones. p.605

<sup>82</sup> HARTMANN, C. (2013). *Operación Barbarroja: La guerra alemana en el este, 1941-1945*. Madrid: La Esfera de los Libros. p.57

<sup>83</sup> ROBERTS, G (2003). *Victory at Stalingrad: the battle that changed history*. Londres: Pearson Education. p.53

<sup>84</sup> MILLET, A. R. & MURRAY, W. (1998). *La guerra que había que ganar: Historia de la segunda guerra mundial*. Barcelona: Crítica. p.408

<sup>85</sup> MILLET, A. R. & MURRAY, W. (1998). *La guerra que había que ganar: Historia de la segunda guerra mundial*. Barcelona: Crítica. p.410

*Schwepunkt*<sup>86</sup>. Tot i que el punt vital i decisiu s'ubica segons Hitler al Caucas, la ciutat passa a exercir una força gravitacional per ell.

### 4.- Stalingrad, la catarsi de la guerra

Com hem esmentat la ciutat no era l'objectiu del pla operacional com s'ha interpretat tantes vegades, és més, en el pla original de l'operació Blau quasi no es mencionava la ciutat de Stalingrad. Simplement, s'indicava que aquesta havia de ser neutralitzada per foc mentre l'avenç alemany l'arrabassava de camí als pous petrolífers.<sup>87</sup>

Un cop es decideix prendre la ciutat, es planteja atacar la ciutat per tres llocs diferents, pel nord, el sud i frontalment.<sup>88</sup> El 6è exèrcit comandat directament per Paulus, amb l'ajut del 4t exèrcit panzer de Hermann Hoth pel sud eren els destinats a conquerir la ciutat. Davant seu es trobaven dos exèrcits soviètics recentment reformats: el 62è comandat per Anton Lopatin i el 64è comandat per Vassili Txuikov.<sup>89</sup> Fent un breu anàlisi de la situació, aquell estiu de 1942, amb l'arribada de les tropes de la Wehrmacht a Stalingrad, el Tercer Reich de Hitler ocupava des del Volga fins l'Atlàntic, i des del Sàhara fins al Cap Nord. Una quantitat de territori enorme, el qual no semblava saciar les aspiracions expansionistes d'Alemanya.

#### 4.1.- La lluita per la ciutat

La incapacitat per fer un encerclament amb les puntes blindades va anul·lar l'opció d'eliminar tota la resistència abans de que l'enemic es replegués dins la ciutat fent més viable la seva defensa.

Tot i així, el 23 d'agost de 1942 va ser un dia negre per la ciutat de Stalingrad. Aquesta va convertir-se en un infern a la terra. La Lutwaffe, liderada per Wolfram von Richtofen va demostrar que l'atac contra la població basca de Guernica l'any 1937 havia estat un entrenament. La ciutat, que estava abarrotada de refugiats provinents

---

<sup>86</sup>KEEGAN, J. (1993). *Historia de la guerra: Una nueva interpretación de la guerra a través de la Historia, desde la Edad de Piedra hasta Saddam Hussein*. Barcelona: Editorial Planeta. p.235

<sup>87</sup>GLANTZ, D. (2014). "Stalingrado, un dilema estratégico". *Desperta Ferro contemporánea*. (2).p.7

<sup>88</sup> Veient la situació geogràfica de la ciutat, la qual s'estenia al llarg del riu, rodejar-la completament era casi impossible.

<sup>89</sup> Txuikov va ser comandant del 64è exèrcit fins al setembre de 1942, quan va passar a comandar el 62è. El seu relleu el va agafar Mijaíl Shumilov.

de les àmplies zones que havien anat ocupant progressivament els nazis, era un dels emblemes de la victòria sobre els blancs durant la Guerra Civil Russa i un exemple de ciutat industrial soviètica. Tot i fer sonar les alarmes d'atac aeri molts habitants van creure que era un simulacre.<sup>90</sup> La 4a flota aèria de la Luftwaffe va realitzar unes 1.600 sortides, llançant més de mil tones de bombes sobre la ciutat.<sup>91</sup> El bombardeig es va fer arran de terra i per torns, on no es diferenciava entre objectius industrials, militars o civils, fent que tota la ciutat fos atacada indiscriminadament.<sup>92</sup> De les 600.000 persones que hi havia a Stalingrad, 40.000 varen morir la primera setmana de bombardeig.<sup>93</sup>

El 62è exèrcit que havia de defensar la ciutat, juntament amb el 64è de Shumilov, estava comandat per Vassili Txuikov, un ferm general que havia lluitat en la Guerra civil Russa, la Guerra de Finlàndia, i havia servit com a assessor dels xinesos en la seva defensa contra els japonesos. Allà havia pogut obtenir experiència de la Batalla de Xangai, una de les primeres batalles massives en una ciutat<sup>94</sup>. Aquesta experiència li va servir per aplicar tècniques urbanes de defensa. Quan Txuikov va arribar a la ciutat tenia clar el seu objectiu: defensar la ciutat o morir en l'intent. El general disposava del favor de Stalin<sup>95</sup>, sobretot després de demostrar que l'ordre número 227 era la seva màxima prioritat: Ni un pas enrere. Pel 62è exèrcit no hi havia terra més enllà del Volga. Txuikov, era un general despietat; era capaç de sacrificar unitats senceres per aconseguir els seus objectius. Com veurem més endavant, en una batalla com la que va ser la de Stalingrad, premiava més aquesta habilitat despietada que no pas l'habilitat estratègica que caracteritzava els generals alemanys com Friederich Paulus.<sup>96</sup>

---

<sup>90</sup> BEEVOR, A. (1998). *Stalingrado*. Barcelona: Grupo Planeta. p.142

<sup>91</sup> BEEVOR, A. (1998). *Stalingrado*. Barcelona: Grupo Planeta. p.144

<sup>92</sup> BEEVOR, A. (1998). *Stalingrado*. Barcelona: Grupo Planeta. p.142

<sup>93</sup> BEEVOR, A. (1998). *Stalingrado*. Barcelona: Grupo Planeta. p.144

<sup>94</sup> GLANTZ, D. & HOUSE, J. (2019). *Armagedón en Stalingrado: Tetralogía de Stalingrado - Volumen II*. Madrid: Desperta Ferro Ediciones. Pàg.16

<sup>95</sup> GLANTZ, D. & HOUSE, J. (2019). *Armagedón en Stalingrado: Tetralogía de Stalingrado - Volumen II*. Madrid: Desperta Ferro Ediciones. p.16

<sup>96</sup> GLANTZ, D. & HOUSE, J. (2019). *Armagedón en Stalingrado: Tetralogía de Stalingrado - Volumen II*. Madrid: Desperta Ferro Ediciones. p.17

El 6è exèrcit, amb el qual Hitler considerava que podia assaltar el cel<sup>97</sup>, va quedar embarrancat a Stalingrad, l'avenç era molt lent comparat amb els progressos dels últims mesos. Ciutats tant o més grans que Stalingrad (Kíev, Rostov, Minsk...) havien caigut en molt menys temps i sense tant d'esforç. El comandant del 6è exèrcit Paulus va començar a ser durament criticat, ja que les forces que comandava eren la formació més gran de l'exèrcit alemany, amb uns 350.000 homes, a més de comptar amb dos cossos d'exèrcit blindats.<sup>98</sup> Com podia ser que amb aquesta formidable força i després dels grans avenços dels últims mesos no pogués conquerir la ciutat? La resposta més simple és que la decisió de Hitler de conquerir la ciutat a qualsevol preu va anul·lar les tècniques de guerra tradicionals alemanyes<sup>99</sup>, fent que el sisè exèrcit es veies en un tipus de guerra per la qual no estaven preparats.<sup>100</sup> L'aparició del terme *Rattenkrieg*<sup>101</sup> n'és un gran indicador. El bombardeig que havia destrossat la ciutat al principi de l'ofensiva havia fet que aquesta es convertís en una fortalesa pels soldats soviètics. Els carrers eren impracticables pels blindats alemanys, els edificis ensorrats i els subterranis es convertien en posicions fortificades inexpugnables i la lluita casa per casa era necessària per evitar que grups soviètics poguessin atacar des de la rereguarda. Els soldats soviètics es defensaven fins l'última bala, ja que per ells, l'única opció era lluitar, o morir per la ciutat de Stalin. Aquesta sèrie d'elements abans mencionats anul·laven les tècniques alemanyes de mobilitat, potència de foc i profunditat que havien caracteritzat les grans victòries alemanyes dels darrers anys. Així doncs, entre les ruïnes de Stalingrad havia mort la tàctica de la *Blitzkrieg*. A més, totes les teories presentades pels teòrics contemporanis perdien valor, ja que la guerra que s'estava lliurant requeria deixar de banda la tecnificació, teorització i l'art de la guerra per poder sobreviure. L'honor de la guerra es deixava de banda per mostrar la

---

<sup>97</sup> BEEVOR, A. (1998). *Stalingrado*. Barcelona: Grupo Planeta. p.194

<sup>98</sup> Gran part d'aquestes divisions no es centrava exclusivament en la ciutat, sinó que havia de cobrir un front d'uns 200 km, havent de repartir les seves forces segons la necessitat del moment. BEEVOR, A. (1998). *Stalingrado*. Barcelona: Grupo Planeta. Pàg.195

<sup>99</sup> Lògicament la conseqüència que Stalingrad es convertís en una *Rattenkrieg* no recau només en la decisió de Hitler de conquerir la ciutat a qualsevol preu, sinó que es deu a diversos factors, entre els quals la Wehrmacht i els seus comandaments tenen gran part de responsabilitat.

<sup>100</sup> GLANTZ, D. & HOUSE, J. (2019). *Armagedón en Stalingrado: Tetralogía de Stalingrado - Volumen II*. Madrid: Desperta Ferro Ediciones. p. 832

<sup>101</sup> Guerra de rates en Alemany. El concepte és àmpliament utilitzat pels testimonis que van lluitar a la ciutat.

part més humana i crua d'aquesta: *Rattenkrieg* en la màxima expressió. Txuikov, molt intel·ligentment, va ordenar que les tropes soviètiques s'ubiquessin el màxim a prop possible de les tropes enemigues, fent que la *Luttwaffe* i l'artilleria alemanya perdessin tota efectivitat. A més el factor psicològic jugava a favor dels soviètics. Els atacs i incursions nocturnes per part d'esquadrons soviètics feien que les tropes alemanyes no poguessin descansar ni tan sols un moment. Aquests atacs nocturns moltes vegades eren silenciosos on la baioneta, l'espasa o la pala eren l'arma principal.<sup>102</sup> L'artilleria soviètica, ubicada a l'altre banda del Volga tenia una posició favorable gràcies a la geografia del terreny i el riu. Aquesta artilleria, formada sobretot per Katiuixa, disparava les línies de comunicació enemigues i les formacions alemanyes que es preparaven per atacar.<sup>103</sup> Qualsevol que tingui un mínim de coneixement del poder que té una andanada de Katiuixa a terreny obert, amb desenes de projectils caient en un radi ampli i de forma aleatòria, es pot fer una idea del que significa disparar-ne centenars d'ells enmig d'una ciutat.

Tots els elements abans mencionats contribuïen a fer que la neurosi de guerra i els *shocks* nerviosos comencessin a fer que el poder i moral alemanya anés a la baixa.<sup>104</sup> L'elit d'Alemanya doncs, es veia atrapada en un tipus de guerra per la qual no estaven ni preparats ni entrenats. Els testimonis que ens han deixat els mateixos soldats deixen clar com aquella batalla era el més semblant a l'infern.<sup>105</sup> La ciutat, com va dir Lavrenti Beria, s'havia convertit en "una confrontació entre carners", una qüestió de prestigi pels dos líders<sup>106</sup> i cap dels dos estava disposat a cedir.

Els soviètics, segurs que Hitler utilitzaria tots els seus recursos disponibles per la conquesta de la ciutat, varen utilitzar el 62è i el 64è exèrcit anteriorment mencionats com *picadores de carn* que servien per erosionar les tropes alemanyes mentre es preparava la contraofensiva principal.<sup>107</sup> Lògicament aquests varen anar essent

---

<sup>102</sup> BEEVOR, A. (1998). *Stalingrado*. Barcelona: Grupo Planeta. p.199

<sup>103</sup> BEEVOR, A. (1998). *Stalingrado*. Barcelona: Grupo Planeta. p.202

<sup>104</sup> BEEVOR, A. (1998). *Stalingrado*. Barcelona: Grupo Planeta. p.201

<sup>105</sup> Múltiples són els testimonis de soldats que perdien el cap, que desertaven, que s'autolesionaven o que havien perdut qualsevol esperança de sortir amb vida d'aquell infern.

<sup>106</sup> BEEVOR, A. (2012). *La Segunda Guerra Mundial*. Barcelona: Ediciones de Pasado y Presente. p.503

<sup>107</sup> GLANTZ, D. & HOUSE, J. (2019). *Armagedón en Stalingrado: Tetralogía de Stalingrado - Volumen II*. Madrid: Desperta Ferro Ediciones. p. 831

reforçats a través de l'altre banda del Volga amb més municions i tropes. L'objectiu per Júkov i Stalin va passar a ser entretenir la màxima quantitat de tropes alemanyes dins la ciutat per poder atrapar-les i liquidar-les posteriorment. La ciutat però, amb el pas de les setmanes va estar a punt de caure en mans alemanyes. Els suburbis, les grans fàbriques i gran part de la ciutat havien caigut a mitjans d'octubre. L'Exèrcit Roig només disposava aleshores d'uns quants "caps de pont" que s'estenien pocs metres al llarg de la riba del Volga.<sup>108</sup> Però contra tot pronòstic el 62è exèrcit va poder resistir i seguir combatent amb grans dificultats. Les notícies que es difonien a Alemanya eren que la ciutat estava a punt de caure per fi, inclús hi havia un equip del ministeri de propaganda que esperava poder filmar com la bandera nacionalsocialista ondejava a l'edifici del partit comunista de la ciutat.<sup>109</sup> El dia 8 de novembre, Hitler feia el seu famós discurs al *Bürgerbraukeller* de Munich, on afirmava que la ciutat estava a re de caure i només hi quedaven uns pocs reductes que en uns dies serien eliminats.<sup>110</sup> Tot i que la Wehrmacht ocupés gran part de la ciutat, el 6è exèrcit de Paulus ja havia arribat al seu punt màxim ofensiu i estava esgotat.<sup>111</sup> La trampa aleshores, ja estava preparada per atrapar tot l'exèrcit alemany dins la ciutat.

### 4.2.- Kesselschlacht

Titular així aquest apartat és si més no bastant curiós. Com hem anat veient, la tècnica utilitzada al llarg del segle XIX i XX per l'exèrcit prussià i posteriorment alemany, provenien dels teòrics que hem analitzat. Per aquests la batalla d'encerclament era un element fonamental per aconseguir la batalla decisiva que destrossés d'un sol cop el potencial militar de l'enemic. I és que l'operació Urà, és un gran exemple de com

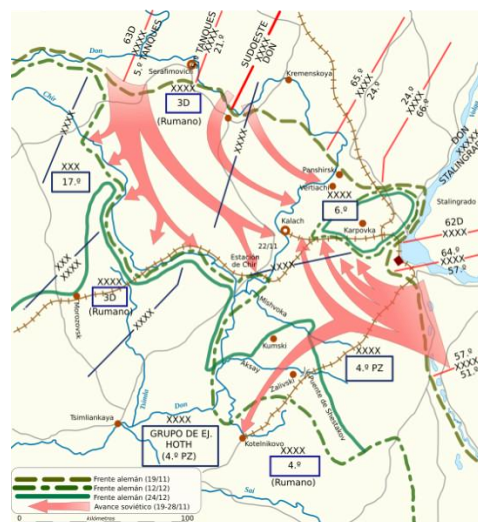


Fig.V: Operació Urà 1942

Extret de: Wikimedia

<sup>108</sup> BEEVOR, A. (1998). *Stalingrado*. Barcelona: Grupo Planeta.

<sup>109</sup> BEEVOR, A. (1998). *Stalingrado*. Barcelona: Grupo Planeta. p.194

<sup>110</sup> BEEVOR, A. (1998). *Stalingrado*. Barcelona: Grupo Planeta. p.282

<sup>111</sup> GLANTZ, D. & HOUSE, J. (2017). *A las puertas de Stalingrado: Tetralogía de Stalingrado - Volumen I*. Madrid: Desperta Ferro Ediciones. p.811. i BEEVOR, A. (1998). *Stalingrado*. Barcelona: Grupo Planeta. Pàg.287

aplicar aquesta tècnica, però aquest cop implementada pels soviètics.

El pla era simple però molt intel·ligent. Una operació en pinça que deixaria atrapades dins d'un "Kessel" el 6è exèrcit de Paulus i part del 4t de Hoth (a més de les divisions aliades).<sup>112</sup> Per aquest moviment en pinça, la *Stavka* havia anat molt amb compte de planejar-ho en secret. Amb l'objectiu d'alliberar forces alemanyes per la "decisiva" lluita de la ciutat, l'OKW va posar forces hongareses, italianes i romanes als flancs.<sup>113</sup> Aquestes escassament preparades i equipades serien l'objectiu inicial de l'operació Urà. I és que per exemple les tropes romanes, només disposaven de canons antitanc Pak de 37mm<sup>114</sup>, tancs lleugers i no disposaven d'artilleria pesada<sup>115</sup>. Aquest armament era completament insuficient per fer front als T-34 que liderarien l'ofensiva. A més, la moral d'aquestes tropes era baixa i l'entrenament i preparació rebuda no eren comparables a les divisions alemanyes del sector.<sup>116</sup> Aquestes tropes que, en aquells moments defensaven els flancs del grup d'exèrcits del Volga, no s'imaginaven l'enorme ofensiva que s'estava preparant davant seu (Fig.V). I és que l'URSS va dedicar un 60% dels seus tancs en actiu a aquesta operació.<sup>117</sup> A més de destinar-hi gran quantitat de tropes (1 milió aproximadament).<sup>118</sup>

El 19 de novembre a l'alba, les tropes de l'eix situades als flancs varen sentir primer les trompetes que anunciaven l'inici de l'atac. Posteriorment varen escoltar les explosions de l'artilleria soviètica que es dirigia cap a ells. Més de 3.500 canons i morters pesats<sup>119</sup> varen atacar per obrir pas a les columnes de T-34 i infanteria que es dirigien a l'assalt. El bombardeig va ser d'una alta intensitat, fins al punt que 50

---

<sup>112</sup> BEEVOR, A. (1998). *Stalingrado*. Barcelona: Grupo Planeta. p.297

<sup>113</sup> GLANTZ, D. & HOUSE, J. (2017). *A las puertas de Stalingrado: Tetralogía de Stalingrado - Volumen I*. Madrid: Desperta Ferro Ediciones. p.914

<sup>114</sup> BEEVOR, A. (1998). *Stalingrado*. Barcelona: Grupo Planeta. p.300

<sup>115</sup> BEEVOR, A. (1998). *Stalingrado*. Barcelona: Grupo Planeta. p.303

<sup>116</sup> Els immediats anys posteriors a la guerra, aquestes tropes varen ser acusades de ser poc eficients i lleials al no haver resistit més l'embat soviètic. Aquesta visió, alimentada sobretot des del cantó alemany (per descarregar part de la culpa als seus aliats), s'ha vist qüestionada els darrers anys per prestigiosos historiadors com Glantz, Beevor o Hastings. Aquests han demostrat que amb el poc equipament que tenien, poc podien fer per resistir l'ofensiva soviètica, i que tot i així, van oposar una resistència més forta del que es pensava.

<sup>117</sup> BEEVOR, A. (1998). *Stalingrado*. Barcelona: Grupo Planeta. p.297

<sup>118</sup> BEEVOR, A. (1998). *Stalingrado*. Barcelona: Grupo Planeta. p.308

<sup>119</sup> BEEVOR, A. (1998). *Stalingrado*. Barcelona: Grupo Planeta. p.312

quilòmetres al sud, la 22ena divisió blindada es despertava “perquè el terra tremolava”.<sup>120</sup>

Les línies dels aliats de l'Eix varen ser aixafades brutalment i les dues pinces soviètiques varen coincidir el 22 de novembre,<sup>121</sup> deixant així l'exèrcit alemany i part de les forces dels seus aliats atrapats a Stalingrad. Hitler, en veure el que podia suposar l'aniquilació de les tropes encerclades, va posar el famós i reputat general Erich Von Manstein al capdavant d'una ofensiva que permetés trencar el *Kessel*.<sup>122</sup> Tot i que aquesta, no tenia prou força per trencar el cercle. A més l'exèrcit assetjat ja estava a les últimes i no podia intentar cap intent de sortir de la ciutat. L'exèrcit de Paulus en aquells moments només disposava de 100 blindats,<sup>123</sup> però aquests no podien avançar més de 30 quilòmetres ja que no disposaven de gasolina.<sup>124</sup> A més, els cavalls, els quals eren essencials per la Wehrmacht<sup>125</sup>, havien estat desplaçats per ordre del mateix Hitler a la rereguarda.<sup>126</sup> Paulus, era un oficial d'estat major, no un cap de grup de batalla que reacciona davant del perill.<sup>127</sup> Ell no podia acceptar fer operacions de gran envergadura com la ruptura del *Kessel* sense una planificació prèvia i l'aprovació dels seus superiors. Una aprovació que Hitler li va negar. L'intent per subministrar l'exèrcit cercat per l'aire, promesa que Goëring havia fet a Hitler, no va ser suficient i poc a poc els alemanys van anar consumint-se poc a poc. Hitler no deixaria mai que l'exèrcit capitulés ni provés d'escapar, decidint que aquests havien de posar-se en posició d'eriçó i lluitar en petites bosses de resistència fins l'últim home.<sup>128</sup> El gener 30 de 1943, amb l'exèrcit exhaust i sense capacitat operativa, Hitler va ascendir Paulus a Mariscal de Camp, una clara invitació a que es suïcidés, ja que fins

---

<sup>120</sup> BEEVOR, A. (1998). *Stalingrado*. Barcelona: Grupo Planeta. p.312

<sup>121</sup> HARTMANN, C. (2013). *Operación Barbarroja: La guerra alemana en el este, 1941-1945*. Madrid: La Esfera de los Libros. p.67

<sup>122</sup> La intenció de l'operació *WinterGewitter* no intentava trencar el *kessel* perquè les tropes atrapades dins poguessin sortir, sinó que intentava obrir una línia de pas per portar subministres, material i tropes per a seguir lluitant a la ciutat.

<sup>123</sup> MANSTEIN, E. (2007). *Victorias frustradas*. Barcelona: Books4pocket Inèdita Editores. p. 451

<sup>124</sup> MANSTEIN, E. (2007). *Victorias frustradas*. Barcelona: Books4pocket Inèdita Editores. p. 452

<sup>125</sup> Generalment hi ha la creença que la Wehrmacht era un exèrcit on la mecanització i la motorització eren bàsiques, la realitat distava molt d'això. L'exèrcit Alemany, com a la Primera Guerra Mundial, seguia depenent enormement de la tracció animal (sobretot dels cavalls).

<sup>126</sup> BEEVOR, A. (1998). *Stalingrado*. Barcelona: Grupo Planeta. p.276

<sup>127</sup> BEEVOR, A. (1998). *Stalingrado*. Barcelona: Grupo Planeta. p.348

<sup>128</sup> MANSTEIN, E. (2007). *Victorias frustradas*. Barcelona: Books4pocket Inèdita Editores.p.473-474



aleshores cap oficial d'aquesta graduació s'havia deixat atrapar presoner en tota la història militar alemanya. Paulus, en veure el regal enverinat va exclamar: "no tinc intenció de disparar-me per aquest caporal bohemí".<sup>129</sup> L'endemà el mateix Paulus firmà la capitulació del 6è exèrcit a Stalingrad, tot i que els combats s'allargaren fins la capitulació total de totes les forces el 2 de febrer.<sup>130</sup> Alemanya, que havia estat amagant durant tant de temps el *Kessel*, va anunciar a la seva població, per ordre de Goebbels,<sup>131</sup> que el 6è exèrcit havia caigut lluitant en una batalla final<sup>132</sup> per fer que "Alemanya pogués viure", tot i que aquesta visió cada vegada era menys creïble per la població civil.<sup>133</sup>

Amb la capitulació del sisè exercit alemany a Stalingrad, el problema acabava de començar al sector sud del front, ja que ara es veia amenaçat tot el grup d'exèrcit de la regió del Don. Una ofensiva cap a Rostov amenaçava en aïllar tot el grup d'exèrcits A que lluitava al Caucas i provocar un enfonsament general de tot el front del sud<sup>134</sup>. Només a través de la "defensa mòbil" del Mariscal de Camp Erich Von Manstein es va poder evitar el desastre<sup>135</sup>. Aquesta tàctica, a diferència del que havia fet Paulus, es va fer contradictori sistemàticament les ordres de Hitler de no recular i lluitar fins l'últim home, encara que li costés al mariscal l'antipatia del *Führer* i la seva posterior destitució.

## 5.- Objectius estratègics

Com hem anat veient al llarg del treball, la divisió de les forces en dues ofensives simultànies va fer que el punt d'esforç vital perdés força. A més, que la improvisació a gran escala va començar a caracteritzar les ofensives que havien de fer avançar les tropes per les estepes del Don, element impensable sota la concepció militar

---

<sup>129</sup> BEEVOR, A. (1998). *Stalingrado*. Barcelona: Grupo Planeta. p.489

<sup>130</sup> BEEVOR, A. (1998). *Stalingrado*. Barcelona: Grupo Planeta. p.507

<sup>131</sup> BEEVOR, A. (2002). *Berlín: La caída: 1945*. Barcelona: Grupo Planeta . p.16

<sup>132</sup> La notícia de la caiguda del 6è exèrcit va caure com un gerro d'aigua freda per les tropes que es trobaven a la zona del Don.

SAJER, G. (2007). *El soldado olvidado*. Barcelona: Books4pocket Inèdita Editores. Pàg. 98

<sup>133</sup> BEEVOR, A. (2012). *La Segunda Guerra Mundial*. Barcelona: Ediciones de Pasado y Presente. p.562

<sup>134</sup> HARTMANN, C. (2013). *Operación Barbarroja: La guerra alemana en el este, 1941-1945*. Madrid: La Esfera de los Libros. p.121

<sup>135</sup> HASTINGS, M. (2011). *Se desataron todos los infiernos*. Barcelona: Crítica. p.291

prussiana. Alemanya no podia centrar tots els recursos en atacar un punt, sinó que en un front tan estès va haver de dividir-los. Heinz Guderian constata que els principals objectius de la conquesta de la ciutat eren la possessió del petroli del Caucas, parilitzar la indústria de Stalingrad i interrompre la ruta del Volga<sup>136</sup>. Un cop Hitler s'obsessionà amb la ciutat, destinà una ingent quantitat de recursos sobre un punt que no era ni vital, ni decisiu en la guerra (tot el contrari del que propugnaven Clausewitz i Moltke). La ciutat es va convertir aleshores en un forat negre que absorbia l'atenció, els recursos i sang alemanya.<sup>137</sup> Ubicant l'*Schwerpunkt* a la ciutat va aconseguir indirectament que els seus flancs quedessin exposats a una maniobra de flanqueig i d'encerclament. El desgast que va significar la ciutat per l'exèrcit alemany doncs, és enorme. Però, era tan necessari aquest esforç?

### 5.1.- El petroli del Caucas

Les tàctiques alemanyes de *Bewegungskrieg* requerien grans quantitats de combustible per alimentar la maquinària bèl·lica. L'aparició de divisions blindades i l'ampliació de la *Luftwaffe* durant el període d'entreguerres, va fer que l'obtenció de petroli fos un element essencial per a la política agressiva d'Alemanya.<sup>138</sup> Per les campanyes anteriors a Barba-roja, de 1939-1940, gran quantitat del petroli va ser subministrat per la pròpia URSS.<sup>139</sup> Com hem anat veient al llarg del treball, els pous petrolífers de la zona caucàsica eren l'element que justificava les ofensives que es van realitzar al sector del Don (*Fall Blau*) i varen derivar en l'avenç cap a la ciutat per no deixar exposat el flanc de l'ofensiva. Com hem vist aquesta ofensiva estava condemnada des de bon principi. A part de la distància que separava l'objectiu final de l'inicial, el



Fig. VI: Tropes Alemanyes a Maikop

Extret de: FORCYK (2015 : 47)

<sup>136</sup> GUDERIAN, H. (2008). *Recuerdos de un soldado*. Barcelona: Books4pocket Inèdita Editores. Pàg.350

<sup>137</sup> GLANTZ, D. & HOUSE, J. (2017). *A las puertas de Stalingrado: Tetralogía de Stalingrado - Volumen I*. Madrid: Desperta Ferro Ediciones. Pàg.612

<sup>138</sup> FORCYK, R. (2015). *The caucasus 1942-43: kleist's race for oil*. Osprey Publishing. p.5

<sup>139</sup> FORCYK, R. (2015). *The caucasus 1942-43: kleist's race for oil*. Osprey Publishing. p.5

terreny caucàsic no era ni molt menys les llargues estepes amb les que s'havien trobat els alemanys fins aleshores, sinó que aquest era conformat per zones desèrtiques al nord i muntanyós al sud (amb pics de 4.200m i 5.600m<sup>140</sup>), fent que les tropes tinguessin moltes més dificultats per avançar i la logística fos cada vegada més difícil. A través dels combats de l'estiu del 1943 i el èxits d'aquests, les tropes de la Wehrmacht van arribar finalment als pous de Maikop. Els pous i l' infraestructura d'aquests havia estat destrossada i incendiada (Fig.VI) pels soviètics seguint la política de terra cremada implantada per Stalin<sup>141</sup>. Seguint així doncs aquest exemple, hagués passat el mateix amb els pous de Grozny i Bakú, següents objectius alemanys. Arreglar les instal·lacions i poder fer una extracció efectiva de petroli hagués tardat temps<sup>142</sup>, un temps que Alemanya, immersa en una guerra on es podien obrir tants fronts simultanis com va succeir posteriorment, no tenia. A més el petroli havia de ser tractat per convertir-se en combustible per motors. Després aquest s'havia de portar al front per alimentar la màquina de guerra d'Alemanya. Requerint així una gran ruta de transport i una maquinària destinada a fer-ho possible, dos requisits que no es complien.

La intenció d'almenys privar la Unió Soviètica de la seva font principal de petroli era una possibilitat a tenir en compte, ja que un 70% de la producció de petroli de l'URSS provenia de la regió del Caucas.<sup>143</sup> Quan Stalin però, va veure perillar el pous va ordenar que augmentés la producció petrolífera de la regió dels Urals perforant nous pous i reduint la dependència dels primers.<sup>144</sup>

---

<sup>140</sup> FORCYK, R. (2015). *"The caucasus 1942-43: kleist's race for oil"*. Osprey Publishing. p.27

<sup>141</sup> FORCYK, R. (2015). *"The caucasus 1942-43: kleist's race for oil"*. Osprey Publishing. p..47

<sup>142</sup> Per tornar a posar en marxa un altre cop a ple rendiment els pous de Maikop, els tècnics Alemanys van calcular que necessitarien uns 15 mesos de treball.

FORCYK, R. (2015). *The caucasus 1942-43: kleist's race for oil*. Osprey Publishing. p.91

FORCYK, R. (2015). *The caucasus 1942-43: kleist's race for oil*. Osprey Publishing. p.7 Geoffrey Roberts assegura que la producció podria arribar fins el 90%.

ROBERTS, G (2003). *Victory at Stalingrad: the battle that changed history*. Londres: Pearson Education. p.49

<sup>144</sup> ROBERTS, G (2003). *"Victory at Stalingrad: the battle that changed history"*. Londres: Pearson Education. p.190 i FORCYK, R. (2015). *"The caucasus 1942-43: kleist's race for oil"*. Osprey Publishing. p.92

Per últim, s'ha de considerar que Estats Units i els Aliats, ja en guerra en aquest moment, podien subministrar per l'est a l'URSS com ja estava fent amb altres matèries primeres i material bèl·lic.<sup>145</sup>

Així doncs, encara i que la conquesta d'aquests pous s'hagués portat a terme, era difícil que Alemanya hagués pogut aprofitar-se'n de manera efectiva com pensava Hitler i que aquest hagués suposat un element decisiu en el conflicte.

### 5.2.- Tallar la comunicació del Volga:

El Volga era una de les rutes que la Unió Soviètica utilitzava per portar el petroli del Caucas. El riu, permetia a través de via fluvial el transport de gran quantitat de matèries primeres des del sud cap al nord. Durant anys s'ha considerat que un dels elements decisius de la conquesta a la ciutat era tallar aquesta ruta fluvial, però hem de tenir en compte els següents factors:

La navegació del Volga no era transitable tot l'any. Els mesos freds pel riu baixaven del nord enormes trossos de gel que dificultaven o no permetien la navegació. Els mesos més freds, el riu directament es congelava. És per això que l'URSS tenia altres rutes principals, ja que no podia dependre només dels mesos que el Volga era navegable. El primer any de Barba-roja, l'URSS havia perdut la seva zona més industrialitzada, rica en matèries primeres i aliments. En conseqüència, gran part de les seves rutes de transport, sobretot les carreteres principals i les vies ferroviàries van passar a mans alemanyes. El transport de la indústria pesada als Urals va fer que tot i ser un fort cop, l'URSS es pogués mantenir. Gran part de material i recursos que arribaven al front provenien de l'est o a través de la ruta d'Astracan, la qual encara quedava lluny de la influència d'Alemanya.<sup>146</sup> Així doncs tallar la ruta del Volga no hagués suposat un cop definitiu, com tampoc ho havia estat la pèrdua d'Ucraïna. La

---

<sup>145</sup> BEEVOR, A. (1998). *Stalingrado*. Barcelona: Grupo Planeta. p.295

<sup>146</sup> FORCYK, R. (2015). *"The caucasus 1942-43: kleist's race for oil"*. Oxford: Osprey Publishing .p.81

mobilització de l'indústria als Urals havia fet que aquesta, es convertís inaccessible pels nazis.

Finalment, per acabar aquesta breu anàlisi sobre la teoria de que Hitler volia tallar la ruta del Volga, m'agradaria ressaltar que si s'hagués volgut tallar la circulació del Volga, hagués pogut fer-ho des de qualsevol altre punt. En molts punts del nord i sud de l'ampli sector de Stalingrad, les tropes de la Wehrmacht havien arribat al Volga i no havien iniciat ni un bloqueig, ni tampoc havien tingut la intenció de creuar-lo. Si haguessin volgut tallar la navegació fluvial ho haguessin pogut fer en qualsevol altre punt del riu, però només es varen centrar en atacar el sector de la ciutat <sup>147</sup> (el que estava més defensat). Inclús, en els mesos més crítics de la batalla, que corresponen a l'octubre i al novembre, el 62è exèrcit va ser subministrat constantment per aquesta via fluvial (congelada en certs moments), amb més de la meitat de la ciutat en poder alemany, la *Luttwaffe* dominant el cel i l'artilleria alemanya amb tir directe al riu.

La justificació doncs, que la ciutat era un objectiu essencial i decisiu per Alemanya, ja que així tallaria aquesta ruta de transport, és insostenible.

### 5.3.- Parar la producció industrial de la ciutat

Stalingrad disposava d'unes fàbriques enormes que proporcionaven gran quantitat d'armament i blindats a l'Exèrcit Roig. Les fàbriques "Octubre Roig", "Barrikadi" i la "fàbrica de tractors" eren enormes i la producció va seguir fins que les tropes alemanyes no varen entrar-hi físicament. La producció d'aquestes però, era limitada comparada amb la producció total de l'URSS,<sup>148</sup> la qual havia augmentat exponencialment des de 1941.<sup>149</sup> Era necessari tot l'esforç que es va fer per aconseguir parar la producció d'aquestes tres fàbriques? Lògicament no, i més sabent que la producció principal restava als Urals, ben lluny de l'abast nazi. Com molt bé indica Beevor: els cabdills nazis havien subestimat el programa d'evacuació de la indústria als

---

<sup>147</sup> WETTSTEIN, A. (2015). *Combate urbano: las lecciones aprendidas*. Desperta Ferro. (7). p.20

<sup>148</sup> DINGLE, W. D. (2014). *Stalingrad and the turning point in the soviet-german front, 1941-1943*. Pickle Partners Publishing. p.76

<sup>149</sup> DINGLE, W. D. (2014). *Stalingrad and the turning point in the soviet-german front, 1941-1943*. Pickle Partners Publishing. p.75

Urals i la militarització dels treballadors.<sup>150</sup> Aquests treballadors lluny del front, produïen molta més quantitat d'armament que tota Alemanya i els territoris que ocupava.<sup>151</sup>

### 5.4.- El nom de la ciutat

Era tan important el nom de la ciutat perquè s'hi destinessin tants recursos d'ambdós països? Si Stalingrad no portés aquest nom, l'exèrcit alemany hagués gastat la gran quantitat de recursos que van gastar? Els historiadors no es posen d'acord,<sup>152</sup> però el que està clar és que Hitler veia en la ciutat un cop moral al poble soviètic.

Però aquesta obsessió pel nom de la ciutat ha portat a molts historiadors contemporanis a creure que si Stalingrad hagués caigut, la moral de les tropes s'hagués vingut a baix. Glantz ens indica que el principal objectiu per conquerir la ciutat era el nom: en una guerra on el component ideològic i nacionalista era tan important, tenir la ciutat era un incomparable avantatge propagandístic i moral.<sup>153</sup> Així doncs, Stalingrad va passar a tenir una valor emocional desproporcionat respecte la seva importància estratègica i econòmica real.<sup>154</sup>

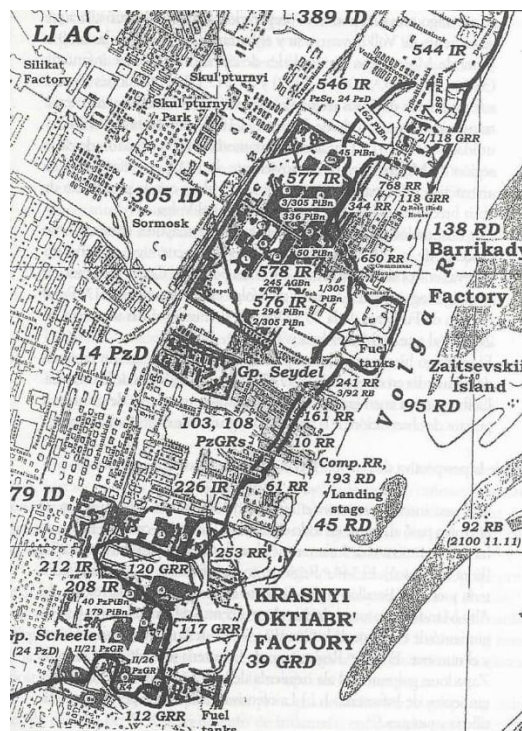


Fig.VII: Situació del 62è exèrcit entre l'11 i el 12 de novembre de 1942

Extret de: GLANTZ (2019: 755)

<sup>150</sup> Mentre Alemanya produïa 500 tancs mensuals, la URSS en produïa 2.200.

BEEVOR, A. (1998). *Stalingrado*. Barcelona: Grupo Planeta p.293

<sup>151</sup> HASTINGS, M. (2011). *Se desataron todos los infiernos*. Barcelona: Crítica. Pàg.292 i BEEVOR, A. (1998). *Stalingrado*. Barcelona: Grupo Planeta. p.294

<sup>152</sup> DINGLE, W. D. (2014). *Stalingrad and the turning point in the soviet-german front, 1941-1943*. Pickle Partners Publishing.p.11

<sup>153</sup> GLANTZ, D. (2014). *Stalingrado, un dilema estratégico. Desperta Ferro contemporánea*. (2).p.8

<sup>154</sup> GLANTZ, D. (2014). *Stalingrado, un dilema estratégico. Desperta Ferro contemporánea*. (2).p.9

Tenir en compte també, que fins aleshores l'URSS havia perdut capitals molt més importants que la ciutat del Volga: Minsk, Kíev, Smolensk, Rostov... inclús Leningrad estava cercada i la seva caiguda es veia previsible. Aquestes eren ciutats capitals de països que integraven l'URSS, tenien més població i més importància estratègica. Amb la conquesta d'aquestes l'URSS no va capitular, sinó que es va veure obligada a seguir lluitant fins al final.

Salvant les distàncies podríem inclús recórrer a l'exemple de Napoleó. I és que en la defensa de la mare pàtria, els soviètics moltes vegades varen fer símils amb la invasió de 1812. Recordem que en aquesta, Napoleó havia acabat conquerint Moscou, i el país del Tsar no s'havia rendit, sinó que havia acabat guanyant la guerra i entrant a París.

A més, com a capital política, Stalingrad era molt menys important que Moscou i Leningrad, l'antiga capital. Inclús, la ciutat en el punt més àlgid de la batalla va ser controlada quasi en la seva totalitat pels alemanys (Fig. VII), moment en que els soviètics poques esperances tenien en seguir conservant la ciutat, i tot i això varen resistir. És per això que la seva caiguda, tot i que hagués estat un cop dur, considero que no hagués suposat un ensorrament total de la moral de les tropes.<sup>155</sup>

Per finalitzar, recalcar que la Unió Soviètica quan va llençar la contraofensiva, no va necessitar la ciutat de Stalingrad per completar el cercle deixant clar que el control de la ciutat no era necessari per llançar una contraofensiva important, que com hem vist, era l'objectiu que tenia la *Stavka* i Stalin. És a dir, que tot i haver perdut la ciutat, l'ofensiva s'hagués pogut realitzar igualment.

## 6.- Stalingrad, ciutat heroica

---

<sup>155</sup> Tot i això, trobem historiadors com William Craig o Alexander Werth que sí consideren que la caiguda hagués estat un element psicològic determinant.

DINGLE, W. D. (2014). *Stalingrad and the turning point in the soviet-german front, 1941-1943*. Pickle Partners Publishing. p. 9-10

La batalla de Stalingrad s'ha vist per molts contemporanis com el punt d'inflexió de la Segona Guerra Mundial<sup>156</sup> <sup>157</sup>. S'ha marcat Stalingrad com el punt on l'exèrcit alemany passa d'aconseguir victòries constants a patir una derrota rere altre<sup>158</sup>. L'antiga ciutat de Tsaritsin s'ha convertit en un emblema, un símbol del triomf de l'Exèrcit Roig sobre el nazisme. Amb la victòria, les campanes del Kremlin varen replicar, Stalin, Zhukov i Chuikov es van alçar com a grans arquitectes d'aquell triomf i la Unió Soviètica va sortir reforçada internacionalment.<sup>159</sup> Els aliats reconeixien com la ciutat havia estat clau per frenar el nazisme; Churchill, a la conferència de Teheran, va regalar a Stalin "*L'espasa de Stalingrad*", un regal de part del rei i del poble anglès<sup>160</sup> per l'heroisme del poble soviètic. Però, aquesta visió que la ciutat ha estat clau en el desenvolupament de la història, s'ha vist reflectida tant en l'art, el cinema i sobretot, en la memòria col·lectiva?

### 6.1.- Cinema

A l'oest d'Europa, el cinema rus ha tingut poc pes, i més el relacionat amb la Gran Guerra Pàtria Soviètica. I és que a diferència d'altres països, l'heroisme soviètic s'ha vist com un factor de propaganda del règim de l'URSS, inclús fent que el soldat alemany passés a ser una víctima, com veurem més endavant.

*Salvar al Soldado Ryan* és un exemple de com una pel·lícula, en aquest cas estatunidenca, pot fer-nos veure una batalla, com en aquest cas és el desembarcament dels americans a la platja de Normandia, com un fet decisiu de la Segona Guerra Mundial. Així doncs, pel·lícules com *El día mas largo*, *Salvar al Soldado Ryan* o la serie de *Hermanos de Sangre*, ens donen una visió molt distorsionada de la història. Moltes d'elles són doncs, factors de propaganda que amb el pas del temps poden arribar a canviar la realitat històrica dels esdeveniments en la memòria col·lectiva.

---

<sup>156</sup> HARTMANN, C. (2013). *Operación Barbarroja: La guerra alemana en el este, 1941-1945*. Madrid: La Esfera de los Libros. p.58

<sup>157</sup> DINGLE, W. D. (2014). *Stalingrad and the turning point in the soviet-german front, 1941-1943*. Pickle Partners Publishing. p.9

<sup>158</sup> ROBERTS, G (2003). *Victory at Stalingrad: the battle that changed history*. Londres: Pearson Education. p.184

<sup>159</sup> BEEVOR, A. (2012). *La Segunda Guerra Mundial*. Barcelona: Ediciones de Pasado y Presente. p.562

<sup>160</sup> ROBERTS, G (2003). *Victory at Stalingrad: the battle that changed history*. Londres: Pearson Education. p.184



La cinematografia principal de Stalingrad comença al poc d'haver-se finalitzat la batalla. En la dècada dels anys 50-60, amb un anticomunisme imperant, l'atenció es va centrar en la figura del combatent Alemany, el qual havia lluitat fins l'últim alè.<sup>161</sup> S'estrena a Alemanya *Stalingrado: batalla en el inferno*, de Frank Wisbar. Aquesta va ser una de les que va començar a plantejar un soldat alemany honorable i invencible. El règim ha pogut aprofitar la lleialtat, la dedicació i l'esperit dels joves alemanys per fer-los instruments del nazisme.<sup>162</sup>

Seguint el camí de la darrera, trobem *Stalingrad*, de l'any 1993, dirigida per Joseph Vilsmaier. Aquesta ens dona una visió de la cruenta batalla, mostrant el patiment del 6è exèrcit<sup>163</sup>. La pel·lícula és un gran exemple del que comentava John Hellbeck, de com la visió del soldat alemany ha anat canviant des del fi de la guerra. I és que en la pel·lícula podem observar



Fig.VIII: Escena on es mostra la carrega suïcida soviètica amb la Font *Bermalej* de fons.

Extret de: ANNAUD, J. (2001). *Enemy at the gates*. Paramount Pictures

com la batalla, en termes polítics i militars, es deixa de banda donant molta més importància al factor cultural i social del soldat alemany. Com hem vist doncs, les dues pel·lícules ens donen la visió d'unes joves, víctimes d'un règim, els quals varen ser empesos a una guerra horrible. El *Landser* Alemany passa a convertir-se doncs en una espècie d'antiheroi.<sup>164</sup> La cruesa i les penúries que van haver de suportar han de mostrar a l'espectador com Stalingrad no només va ser una derrota d'Alemanya, sinó que la ciutat i la batalla van convertir-se en la tomba de milers de joves empesos pel nacionalsocialisme, traient així part de culpa als soldats. Inclús es va començar a veure

<sup>161</sup> Hellbeck, J. (2018). *Stalingrado, la ciudad que derrotó al tercer Reich*. Barcelona: Galaxia Gutenberg. Pp.26

<sup>162</sup> LOZANO, Á. (2009). *Stalingrad. La visión de la derrota*. p.118

<sup>163</sup> LOZANO, Á. (2009). *Stalingrad. La visión de la derrota*. p.119

<sup>164</sup> LOZANO, Á. (2009). *Stalingrad. La visión de la derrota*. p.117

el soldat Alemany com un element on el nacionalisme va començar a perdre poder, ja que molts dels soldats a Stalingrad havien deixat de creure en el nacionalsocialisme.<sup>165</sup>

Així doncs, en la pel·lícula de *Stalingrad* trobem com l'Exèrcit Roig es presenta com l'enemic a derrotar, el qual, a través d'una resistència obstinada i un poder militar molt superior aixafa el 6è exèrcit. El patiment del soldat alemany eclipsa tot tret cultural i social a destacar del soviètic al qual s'enfronta<sup>166</sup>.

Més recent, ens trobem amb la pel·lícula homònima de l'any 2013, dirigida per Fiodor Bondarchuk. El film tracta la batalla des d'una perspectiva completament oposada. En aquesta pel·lícula, es mostra el patiment dels civils, la cruesa de les tropes del Tercer Reich, la lluita a ultrança dels defensors soviètics i sobretot, la importància de l'ordre ni un pas enrere, deixant de banda la importància de la ciutat quant a termes polítics i militars toca. Tot i això, a diferència de la pel·lícula del 1993, aquesta no ha estat tan ben rebuda per la crítica i públic general, fent que en l'imaginari col·lectiu occidental, sigui la versió alemanya la més recordada, i fent que indirectament, sigui amb aquesta amb qui s'identifiqui més la realitat de la batalla.<sup>167</sup> Dècades abans, el pare de Fiodor, Sergei Bondarchuk havia realitzat la pel·lícula: *Lucharon por su patria*. Aquesta producció, nominada al festival de Cannes a la Palma d'Or, intentava mostrar l'heroisme de l'Exèrcit Roig, quan aconsegueixen detenir i posteriorment derrotar el gran exèrcit invasor. Però al ser gravada just després de la batalla, ser tan antiga i ser una producció soviètica no està tant present en la memòria occidental.

Finalment, ens trobem amb la pel·lícula més famosa de totes: *Enemy at the Gates* (a Catalunya *Enemic a les portes*), dirigida per Jean-Jaques Annaud. Aquesta és una producció occidental que narra la història de Vasili Zaitsev.<sup>168</sup> La pel·lícula a més de mostrar la seva habilitat com a franc tirador, la seva lluita contra un general alemany i

---

<sup>165</sup>Hellbeck, J. (2018). *Stalingrado, la ciudad que derrotó al tercer Reich*. Barcelona: Galaxia Gutenberg.p.27

<sup>166</sup> Hi ha certes referències a les penúries de la població, tot i que és insignificant amb el que vol transmetre l'obra.

<sup>167</sup> S'ha de tenir en compte que la valoració i recepció del públic és important a l'hora del coneixement d'aquesta.

<sup>168</sup> Aquest probablement va arribar a ser tant famós perquè a part de la seva punteria formava part de la 284a divisió de Fusellers de Sibèria del coronel Nikolai Batyuk, la qual comptava amb el favor de Txuikov. BEEVOR, A. (2012). *La Segunda Guerra Mundial*. Barcelona: Ediciones de Pasado y Presente. Pàg.511

la història d'amor, ha quedat gravada en la memòria col·lectiva occidental per dues escenes: la primera situació que es troba el protagonista quan avança cap al front: un comissari soviètic ordena a crits que es formin parelles. A un, se li dóna un fusell i a l'altre la munició, quan el de davant mor l'altre agafa el fusell i dispara (Fig.VIII) . Lògicament, aquesta visió extrema i completament falsejada busca posar èmfasi la brutalitat i cruesa de l'Exèrcit Roig, a més de mostrar com aquest no tenia recursos suficients i els homes són utilitzats com carn de canó. Inclús, seguint aquesta visió que planteja la pel·lícula, ens trobem en com al videojoc *Call of Duty: World at War*, el jugador recrea en primera persona la mateixa escena en les mateixes condicions, fent que els més joves agafin una visió errònia de la realitat històrica de la batalla. La segona escena és la que fa referència a l'ordre nº227. Segons la pel·lícula, l'Exèrcit Roig disparava indiscriminadament contra les seves pròpies tropes si aquestes es retiraven. L'escena és dura i captiva l'espectador, el metrallament de soldats per les seves pròpies tropes davant de la font *Bermalej*, queda marcada en la retina de l'espectador. Aquesta ordre número 227, tant controvertida, no s'utilitzava d'aquesta forma ni amb l'objectiu de disparar indiscriminadament si les tropes es retiraven, la realitat era molt més complexa. Però lògicament, l'escena impacta i fa que l'espectador la recordi la cruesa de l'exèrcit roig amb les seves pròpies tropes. A part de les mencionades anteriorment, la Batalla de Stalingrad la podem trobar en altres produccions cinematogràfiques com són: *Días y Noches (1945)*<sup>169</sup> i *El punto decisivo (1945)*,<sup>170</sup> les dues exaltant l'heroisme soviètic i poc recordades per la societat occidental.

En quant a documentals destaca el *Stalingrad (2003)*. Aquest narra la batalla des d'una visió catastròfica. I és que dóna més importància a les conseqüències que va tenir per l'exèrcit alemany que no pas a tot el que aquests havien fet per arribar a aquest punt.

---

<sup>169</sup> Aquesta mostra l'experiència de Konstantín Simonov, i és presentada Stalingrad com un espai on molts ciutadans soviètics varen convertir-se en herois per la gran guerra pàtria.

<sup>170</sup> Des d'un punt de vista soviètic ens planteja la victòria com un miracle, la victòria que semblava impensable és gràcies a les accions del soldat soviètic.

Fins al punt de poder resumir el documental en les xifres de soldats cercats, capturats, els que varen acabar tornant i els anys que varen passar fins la seva tornada.<sup>171</sup>

Com observem, la cinematografia influeix enormement sobre la realitat històrica de la batalla. Siguin les produccions russes/soviètiques, alemanyes o anglofranceses, la realitat és que la propaganda i l'intent de fer de Stalingrad un ens abstracte sobre el qual cadascú pot utilitzar-lo segons alguns interessos, és el més habitual. Tot i que moltes vegades, la importància de la ciutat es deixa de banda per interessos més polítics que no pas històrics. Lògicament, en cap moment, s'exigeix que una pel·lícula mostri la realitat històrica al 100% (el mateix passa amb els videojocs), però moltes vegades és difícil no malpensar de certes pràctiques i visions donades a aquests films.

A través del cinema, el relat de Stalingrad que més ens ha arribat als occidentals és el mostrar com a víctimes els joves alemanys. Davant seu es trobaven l'Exèrcit Roig, una basta Rússia i una cruenta guerra que els soldats no volien i moltes vegades no hi estaven d'acord.<sup>172</sup> Així doncs, a més de no donar suficient importància a les víctimes causades per Alemanya i aquells joves<sup>173</sup>, aquestes pel·lícules contribueixen a no mostrar la realitat dels fets, blanquejant directament o indirectament la figura del soldat alemany. A més que la gran part d'aquestes produccions deixen de banda les greus pèrdues que va patir l'URSS en la batalla, ja siguin militars, civils, culturals i socials. Aquestes visions han acabat enfosquant la figura del soldat de l'Exèrcit Roig i la seva participació en la batalla.

La importància política, estratègica i social de la ciutat es deixa de banda per centrar-se més en factors que podríem considerar propagandístics.

### 6.2.- Art

L'obra d'art més notable i recordada de Stalingrado a occident i, especialment pels alemanys, és sens dubte l'obra de Kurt Reuber: *Stalingradmadonna*, un quadre pintat per un soldat atrapat al *Kessel*, que mostra una mare amb el seu fill al bressol, amb la

---

<sup>171</sup> Hellbeck, J. (2018). *Stalingrado, la ciudad que derrotó al tercer Reich*. Barcelona: Galaxia Gutenberg.p.24

<sup>172</sup> LOZANO, Á. (2009). *Stalingrad. La visión de la derrota*.p.121

<sup>173</sup> LOZANO, Á. (2009). *Stalingrad. La visión de la derrota*.p.124

inscripció de Nadal en el cercle, llum, vida, amor i fortalesa Stalingrad. Aquesta va ser penjada a la paret del refugi de Kurt i va convertir-se en un santuari dins la ciutat. L'autor finalment va poder enviar l'obra a la seva família i actualment s'exposa a l'església dedicada al Kaiser Guillem II al barri de Charlottenburg (Berlín). És significatiu que aquesta església, encara destrossada, guardi en el seu interior una obra que prové de la ciutat que els propis alemanys van destruir. Per part d'Alemanya també ens trobem amb "Record d'un soldat a Stalingrad". Obra que el propi Hitler admirava per la cruesa que representa<sup>174</sup> i que recentment va ser trobada.

Quant al bàndol soviètic, destaquen sobretot els quadres que exalten l'heroisme i el sacrifici de ciutadans soviètics per la mare pàtria. Un clar exemple n'és el quadre d'Irina Baldina: Natasha Kachúevskaia. Realitzat l'any 1984, aquest mostra la figura de Natasha i la seva determinació en la lluita contra els invasors.

L'art de Stalingrad doncs, com veiem en el cinema, els alemanys se centren en mostrar el patiment del soldat a Stalingrad. El soviètic en canvi, guia les obres artístiques en el mateix camí que Irina, mostrar l'heroisme del poble soviètic en la defensa de la ciutat i la terra que els pertany.

Finalment el gran poema de Pablo Neruda: *Canto de amor a Stalingrado*<sup>175</sup> és, una de les obres més significatives que s'han realitzat sobre la ciutat. Convertint l'amor a la pàtria i el sacrifici per ella, en l'ensenyament de la batalla de Stalingrad.

### 6.3.- Els espais de memòria.

Els espais de memòria han estat claus per entendre el que va suposar Stalingrad en el marc de la Segona Guerra Mundial. En aquest aspecte, els soviètics exalten la seva



Fig.IX: *Stalingradmadonna*

Extret de: KURT REUBER,  
Wikimedia

<sup>174</sup> Obra de Franz Eihhorst, pintada el 1943, representa una escena de les trinxeres de Stalingrad, amb un soldat ferit com a element central del quadre.

<sup>175</sup> STANISLÁVOVNA, C. O. & IBARRA, T. P. L. (2016). "Tres cantos de amor a Stalingrado de Pablo Neruda y ocho interpretaciones de la traducción". *Acta literaria*. (53). p.204

pròpia guerra: La gran guerra pàtria. En aquesta, Stalingrad és un element clau, que el pròpi estat soviètic i més tard rus han volgut explotar al màxim entre la seva població.

Actualment, al cim del turó *Mamayev Kurgan* s'alça la "*Mare Pàtria*". Una colossal estàtua que representa una dona amb una espasa que crida al poble soviètic al combat i que corona el complex de més de 360 hectàrees<sup>176</sup> dedicat als herois de Stalingrad. L'enorme estàtua reflecteix el moment en que l'heroica ciutat va cridar tota la pàtria soviètica a la batalla<sup>177</sup>. Així doncs, l'estàtua serveix com a element legitimador de "l'amor infinit del poble soviètic per la pàtria."<sup>178</sup> Als peus de l'estàtua trobem les tombes de diferents peces claus de la batalla, entre els quals hi ha Txuikov, Vasili Zaitsev o el fill de la "*Pasionaria*": Rubén Ruiz Ibarruri.

El complex (Fig.X) també està compost per l'estàtua *Stand to the Death*, que representa un soldat soviètic, amb gran determinació . Aquest, armat amb un subfusell PPSH-41 i una granada RGD-33 representa la concepció militar del soldat soviètic. I és que aquesta estàtua té la cara del general Txuikov.<sup>179</sup> Això va fer que mariscals com Andrey Yeryomenko, que havien participat en la



**Fig.X:** En primer pla *Stand to the Death*, en segon la *Mare pàtria*.

**Extret de:** BAREEV BORIS, Wikimedia.

<sup>176</sup> PALMER, S. W. (2009). "How memory was made: the construction of the memorial to the heroes of the Stalingrad". *The russian Review*, 68 (3). p.376

<sup>177</sup> PALMER, S. W. (2009). "How memory was made: the construction of the memorial to the heroes of the Stalingrad". *The russian Review*, 68 (3). p.391

<sup>178</sup> PALMER, S. W. (2009). "How memory was made: the construction of the memorial to the heroes of the Stalingrad". *The russian Review*, 68 (3). p.407

<sup>179</sup> PALMER, S. W. (2009). "How memory was made: the construction of the memorial to the heroes of the Stalingrad". *The russian Review*, 68 (3). p.393

concepció de l'espai de memòria,<sup>180</sup> critiquessin el projecte, ja que segons ells només glorificava el 62è exèrcit de Txuikov, i feia com si les demés forces que van participar no haguessin combatut.

Sempre s'ha tractat a Txuikov com l'heroi que sobresurt com a gran vencedor de la batalla, aguantant embat rere embat de les tropes que intentaven aconseguir la ciutat. La realitat però és que 5 comandants més (K.A Moskalenko, V.D Kriuchenkin, D.T Kozlov, M.S Shumilov i R.Y. Malinovski) varen ser claus en la defensa de la ciutat<sup>181</sup>. El 62è exèrcit de Txuikov sol, essent ubicat en el punt d'esforç de la Wehrmacht, no hagués pogut aguantar sense els contracops, la pressió que descarregaven als flancs i l'ajuda de les tropes comandades pels generals abans mencionats. En el complex també es troba la flama eterna que representa l'esforç etern dels soldats soviètics en la batalla. Així doncs, tot el complex passa a ser una glorificació de la batalla per la mare pàtria, on el 62è exèrcit és una peça clau en aquesta.

La resta de la ciutat que ha està reconstruïda encara manté elements que recorden la batalla. Un espai bastant conegut n'és la "Casa Pavlov", una edificació que s'ha mantingut com va quedar (de destrossada) i que representa el sacrifici de Pavlov i els seus homes aguantant contra tot pronòstic les investides alemanyes. Veient l'edifici un es pot fer una idea de com va quedar la ciutat després de la batalla i la violència d'aquesta.

Finalment, un dels llocs més emblemàtics de la batalla i que ha arribat també a occident, és sens dubte la font Bermalej. Aquesta, que representa 6 nens ballant al voltant d'un cocodril, es va donar a conèixer per la fotografia de Emmanuil Evzareikhin, mostrant la destrucció parcial de la font amb l'edifici de l'estació de tren cremant de fons. A occident, aquesta imatge ha arribat com una il·lustració de la virulència de la

---

<sup>180</sup> PALMER, S. W. (2009). "How memory was made: the construction of the memorial to the heroes of the Stalingrad". *The russian Review*, 68 (3). p.395

<sup>181</sup> GLANTZ, D. & HOUSE, J. (2019). *Armagedón en Stalingrado: Tetralogía de Stalingrado - Volumen II*. Madrid: Desperta Ferro Ediciones. p.18

batalla<sup>182</sup>. Senyal d'això es que la trobem en la filmografia abans esmentada (*Enemic a les portes* i *Stalingrad (2013)*) com a element identificador de la ciutat.

### 7.- L'estat de la qüestió: Stalingrad, batalla decisiva?

Al llarg del treball hem anat veient els diferents factors que han fet que la batalla d'Stalingrad, s'analitzi des de diferents perspectives, donant més importància a uns en detriment d'altres.

La historiografia al llarg de les últimes dècades ha anat evolucionant, sobretot a través de l'obertura d'arxius i documents fins ara classificats, de manera que els historiadors han pogut extreure noves perspectives i concepcions de la batalla. John Hellbeck però, considera que el revisionisme imperant dels últims 20 anys ha estat ple de simplificacions, sorprenentment complaents i estretes de mires.<sup>183</sup> Tot i ser una batalla analitzada de forma exhaustiva, es segueix presentant en la majoria de descripcions occidentals com la fi de l'Alemanya nazi.<sup>184</sup>

Com hem anat veient, un dels principals autors que ha pogut accedir a aquests arxius és, David Glantz. Referent a la importància de la ciutat en el conflicte, considera que pels soviètics el control de la ciutat era un element secundari, ja que l'objectiu principal era la contraofensiva que permetria destrossar l'exèrcit de Paulus.<sup>185</sup> Així doncs, Stalingrad passa a ser una simple peça en l'enorme tauler de Stalin, una peça clau per aconseguir el que estava perseguint des de juliol de 1942: poder llençar una contraofensiva que arrasés les dilatades línies alemanyes.

L'atac de la força principal alemanya contra la ciutat va permetre que l'ofensiva fos un èxit i el número de baixes dels exèrcits soviètics que defensaven la ciutat es

---

<sup>182</sup> Curiós és el detall de la "*Naranja Mecànica*", on per torturar al protagonista li posen imatges d'extrema violència. Una d'aquestes és la de la pròpia font amb els edificis en flames al darrere. La fotografia d'Ezwareikhin és la portada d'aquest treball.

<sup>183</sup> HELLBECK, J. (2018). *Stalingrado, la ciudad que derrotó al Tercer Reich*. Barcelona: Galaxia Gutenberg. p.24

<sup>184</sup> HELLBECK, J. (2018). *Stalingrado, la ciudad que derrotó al Tercer Reich*. Barcelona: Galaxia Gutenberg. p.24

<sup>185</sup> GLANTZ, D. & HOUSE, J. (2019). *Armagedón en Stalingrado: Tetralogía de Stalingrado - Volumen II*. Madrid: Desperta Ferro Ediciones. p.832



convertís en un baix preu a pagar per a la victòria posterior.<sup>186</sup> Una visió molt allunyada de la concepció que fins ara s'ha tingut de la batalla, on com hem anat veient, els successos de més rellevància i que han estat més estudiats es desenvolupen a l'interior de la ciutat. Ja sigui la gesta del 62è exèrcit soviètic o el patiment del 6è alemany, han arrelat en la memòria col·lectiva i la pròpia concepció de la batalla. A més, per Glantz, la ciutat no va marcar la derrota de la Wehrmacht a la regió, sinó que varen ser les ofensives de tardor realitzades pel grup d'exèrcits A en direcció al Caucas i el fracàs d'aquestes el setembre de 1943, quan *Fall Blau* passa a ser un pla fallit;<sup>187</sup> oposant-se així a altres historiadors que ubiquen el fracàs de l'ofensiva en els últims enfrontaments per la ciutat de Stalin. En la mateixa línia de Glantz, trobem l'opinió de l'historiador Robert Forczyk. Aquest considera que els historiadors s'han centrat en Stalingrad com el moment decisiu de la campanya de 1942, però deixen de banda l'ofensiva del grup d'exèrcit A, la qual demostra que la planificació operativa i estratègica del Tercer Reich era deficient i estava condemnada al desastre.<sup>188</sup>

Inclús trobem autors que no la consideren tan sols batalla. És el cas de Yuval Noah Harari. Aquest considera que Stalingrad, tant la Batalla del Somme de 1916 o la recent Batalla de Fallujah de 2004, s'haurien de considerar setges, no pas batalles<sup>189</sup>. La connotació de batalla se'ls hi hauria donat a conseqüència de les teories *clauswitzianes* d'operacions decisives vistes anteriorment.<sup>190</sup> Clausewitz considerava els setges com uns fets del passat, desapareguts des de l'aparició de Napoleó. La victòria s'aconseguia al camp de batalla derrotant l'enemic a través de la força militar. Dir-li setge voldria dir que la victòria final encara estava lluny.<sup>191</sup> I això pel Tercer Reich era un factor fonamental. També hem de tenir en compte que per fer més atractiva una batalla i presentar-la a un públic no científic, atrau molt més el fet de considerar que una batalla és decisiva que no pas si és una entre tantes. Així doncs, només el

---

<sup>186</sup> GLANTZ, D. & HOUSE, J. (2019). Armagedón en Stalingrado: *Tetralogía de Stalingrado - Volumen II*. Madrid: Desperta Ferro Ediciones. P.832

<sup>187</sup> GLANTZ, D. & HOUSE, J. (2019). Armagedón en Stalingrado: *Tetralogía de Stalingrado - Volumen II*. Madrid: Desperta Ferro Ediciones. p.836

<sup>188</sup> FORCYK, R. (2015). *"The caucasus 1942-43: kleist's race for oil"*. Londres: Osprey Publishing. Pàg.92

<sup>189</sup> HARARI, Y.N. (2007). "The concept of "decisive battles" in world history". *Journal of world history*. p.264

<sup>190</sup> HARARI, Y.N. (2007). "The concept of "decisive battles" in world history". *Journal of world history*. p.265

<sup>191</sup> HARARI, Y.N. (2007). "The concept of "decisive battles" in world history". *Journal of world history*. p. 265

1942, van succeir-se una gran quantitat d'operacions militars que van desenvolupar-se al llarg d'un front de 3.000 quilòmetres, moltes d'elles resten desconegudes tot i que en elles participessin milers de persones.<sup>192</sup> El fet que no s'hagin plantejat com decisives fa que perdin importància i la seva existència no arribi a tanta gent. Això ho podem veure amb més exactitud a través de la propaganda. Per tant, hem de trencar amb aquestes mirades limitades de la guerra per assolir una de més global i de conjunt, que es la que ens donarà la mesura real de la complexitat de conflictes armats contemporanis com la Segona Guerra Mundial.

### 7.1.- La legitimació del concepte decisiu a través de la propaganda

La visió propagandística impulsada per l'URSS de veure Stalingrad com una batalla clau i decisiva ha seguit propòsits polítics. A part de reforçar el règim comunista, d'identificar els diferents pobles soviètics amb la mare pàtria i d'esperonar el poble en la lluita contra l'invasor feixista, la instrumentalització propagandística de la batalla va servir per tapar els grans fracassos de la pròpia URSS. L'estesa visió doncs, que després d'Stalingrad tot va sortir bé per l'Exèrcit Roig, i que aquest va ser una piconadora fins a arribar a Berlín, amb els anys ha anat caient. Només ens hem de fixar en els exemples de la Batalla de Jarkov, l'Operació Estrella Polar" o "l'Operació Saturn"<sup>193</sup> per veure que no tot va ser un camí de roses. Al llarg dels anys, operacions com Mart, que s'havien amagat al gran públic (va restar amagada durant quasi 60 anys.)<sup>194</sup> han sortit a la llum. Aquesta, tot i tenir la mateixa magnitud que l'ofensiva d'Urà, s'ha vist eclipsada pel triomf de l'Exèrcit Roig en la Batalla de Stalingrad. Inclús autors com Murray, Millet o Glantz comenten que la primera era la principal i la segona era simplement secundària.<sup>195</sup> Així doncs, a l'obra de Murray i Millet, ens trobem que per ells operacions com Mart, varen ser una derrota quasi tant gran pels soviètics com

---

<sup>192</sup> HARTMANN, C. (2013). *Operación Barbarroja: La guerra alemana en el este, 1941-1945*. Madrid: La Esfera de los Libros p.50

<sup>193</sup> Tot i que aquesta va acabar expulsant les tropes de la Wehrmacht del sud del Caucas, va fracassar en l'intent d'encerclar tot el grup d'exèrcits sud, cop que hagués resultat devastador.

<sup>194</sup> BEEVOR, A. (2012). *La Segunda Guerra Mundial*. Barcelona: Ediciones de Pasado y Presente. p.552 i MILLET, A. R. & MURRAY, W. (1998). *La guerra que había que ganar: Historia de la segunda guerra mundial*. Barcelona: Crítica. p. 414

<sup>195</sup> GLANTZ, D. & HOUSE, J. (2020). *Choque de titanes: la victoria del Ejército Rojo sobre Hitler*. Madrid: Desperta Ferro Ediciones. p.124

Stalingrad en seria pels alemanys.<sup>196</sup> Finalment però, admeten que es va demostrar en tots els sentits que la de Stalingrad havia estat catastròfica pels alemanys i que això finalment havia inclinat la balança a favor dels soviètics a l'est.<sup>197</sup> La concepció d'aquesta Operació Mart segueix sent molt controvertida, Antony Beevor considera l'Operació Mart com una distracció planificada de Stalin i Zhukov perquè Urà sortís bé.<sup>198</sup> Altres com Max Hastings consideren que simplement ha caigut en l'oblit perquè va ser un fracàs enmig d'una gran matança.<sup>199</sup>

Sigui com sigui, el que està clar és que l'estat soviètic va utilitzar la batalla de Stalingrad com a element propagandístic que va servir per tapar molts dels desastres posteriors i també per justificar els anteriors, a més de reforçar les figures més importants del règim i de l'exèrcit. Això ha contribuït també a engrandir les figures que estaven al capdavant, i també a les unitats implicades. I és que els estudis han tractat el soldat soviètic com un subjecte exclusivament militar, sense centrar-se en molts altres aspectes socioculturals que sí han tractat amb els alemanys.<sup>200</sup> Sí que analitzant la propaganda soviètica podem observar molts episodis d'herois que lluiten per la pàtria (a través de Vasili Grossman en gran part), però pocs d'ells són de debò o si ho són no mostren la part humana de l'individu<sup>201</sup>. Així doncs la seva funció és servir a legitimar el mite de la gran victòria de Stalingrad. Els darrers anys però, amb l'obertura dels arxius soviètics, s'ha pogut entendre millor i expandir la comprensió occidental sobre el soldat soviètic a Stalingrad,<sup>202</sup> tot i que encara queda feina per fer.

---

<sup>196</sup> MILLET, A. R. & MURRAY, W. (1998). *La guerra que había que ganar: Historia de la segunda guerra mundial*. Barcelona: Crítica. p. 415

<sup>197</sup> MILLET, A. R. & MURRAY, W. (1998). *La guerra que había que ganar: Historia de la segunda guerra mundial*. Barcelona: Crítica. p. 423

<sup>198</sup> . Tot i que en ella participessin sis exèrcits, la poca preparació d'aquesta en contra de l'atenció que va donar a Urà, demostra el seu caràcter secundari. Beevor utilitza la distribució de munició d'artilleria per justificar Mart com una operació de distracció on la URSS va enviar al combat a 6 exèrcits sense ni la preparació ni els recursos suficients per tenir entretinguts i que no desviessin esforços el grup d'exèrcits centre.

BEEVOR, A. (2012). *La Segunda Guerra Mundial*. Barcelona: Ediciones de Pasado y Presente. p.520

<sup>199</sup> HASTINGS, M. (2011). *Se desataron todos los infiernos*. Barcelona: Crítica. p.285

<sup>200</sup> Hellbeck ens mostra excepcions, com ho és el veterà Alexander Samsonov.

HELLBECK, J. (2018). *Stalingrado, la ciudad que derrotó al Tercer Reich*. Barcelona: Galaxia Gutenberg. p. 27

<sup>201</sup> HASTINGS, M. (2011). *Se desataron todos los infiernos*. Barcelona: Crítica. p.283

<sup>202</sup> HELLBECK, J. (2018). *Stalingrado, la ciudad que derrotó al Tercer Reich*. Barcelona: Galaxia Gutenberg. p.28

### 7.2.- El punt d'inflexió en la guerra

Tot i el desastre que suposa la pèrdua de les tropes envoltades, l'operativitat alemanya no s'ensorra després de Stalingrad. Sovint es creu que aquesta batalla marca el declivi de la Wehrmacht. Després de Stalingrad les noves divisions o les que eren reestructurades no eren pas de tan baixa qualitat com s'ha esmentat tantes vegades. A través de l'anàlisi de les tres divisions alemanyes, Jeff Rutherford ens mostra com durant l'any 1941, les divisions de la Wehrmacht van patir més baixes que no pas nous reclutes, sí<sup>203</sup> però això l'any 1942 va canviar. No només les baixes eren reemplaçades, sinó que també podem observar com a partir d'aquest any arribaven molts més reclutes al front. Aquesta tendència va seguir fins a principis de 1944.<sup>204</sup> Moltes d'aquestes incorporacions eren veterans que es reincorporaven a les seves antigues unitats després de períodes de convalecència, donant als nous reclutes experiència real contra l'Exèrcit Roig. Tot i no arribar a la qualitat dels soldats regulars que havien envaït l'URSS, el juny del 1941, les divisions seguien essent de gran qualitat i estaven preparades per combatre de forma efectiva.<sup>205</sup> És cert que l'eliminació total del 6è exèrcit de Paulus i part del 4t de Hoth varen ser cops molt durs<sup>206</sup>, però els alemanys varen poder substituir i reemplaçar tropes fins passada la batalla i inclús fins l'any posterior. Fins i tot van llançar l'ofensiva de Kursk l'estiu de 1943, menys de cinc mesos després de la dura derrota, essent, l'últim intent alemany de donar una batalla decisiva al Front de l'Est, juntament amb Moscou i Stalingrad<sup>207</sup>. Així doncs Rutherford no simplifica el destí de la guerra quant a una sola batalla, sinó tres. Glantz també és partidari d'aquesta teoria dividint la importància de la victòria final entre els diferents

---

<sup>203</sup> Rutherford analitza les divisions 121, 123, 126 del *Heer*. Aquestes varen ser ubicades al sector nord.

<sup>204</sup> RUTHERFORD, J. (2014). *La guerra de la infanteria alemana 1941-1944: Combate y genocidio en el Frente del Este*. Madrid: La Esfera de los Libros. p.42

<sup>205</sup> RUTHERFORD, J. (2014). *La guerra de la infanteria alemana 1941-1944: Combate y genocidio en el Frente del Este*. Madrid: La Esfera de los Libros . p.41

<sup>206</sup> El 6è exèrcit alemany, el 3r i 4t romanesos aniquilats juntament amb part del 4t panzer. Unes 50 divisions que es tradueixen en 300.000 homes.

GLANTZ, D. & HOUSE, J. (2020). *Choque de titanes: la victoria del Ejército Rojo sobre Hitler*. Madrid: Desperta Ferro Ediciones. p.249

<sup>207</sup> RUTHERFORD, J. (2014). *La guerra de la infanteria alemana 1941-1944: Combate y genocidio en el Frente del Este*. Madrid: La Esfera de los Libros. p.17

successos del Front de l'Est<sup>208</sup>, amb menció especial a Kursk<sup>209</sup>. Geoffrey Roberts en canvi, és ferm defensor que la batalla de Stalingrad és crucial per la victòria soviètica en la Segona Guerra Mundial.<sup>210</sup> L'historiador dóna una importància transcendental a la batalla, i és que segons ell cap batalla ha canviat tant la història com la de Stalingrad.<sup>211</sup> Oposat a aquesta concepció trobem la de Christian Hartmann, el qual fa la següent reflexió: *“Stalingrado no fue un punto de inflexión crucial en la guerra. Este profundo cambio, que ya había comenzado en el invierno de 1941-1942 y cuyo curso se puede rastrear con mucha precisión en el frente oriental, fue más bien, un proceso dinámico”*.<sup>212</sup> Amb aquesta afirmació doncs, Hartmann allunya la possibilitat de considerar decisiva la batalla de Stalingrad.

Inclús trobem generals d'aquell moment, com Manstein, que consideren que tot i que la batalla va ser una: *“catàstrofe summament greu i dolorosa”*. Aquesta *“no arribava a tant dins les proporcions de la Segona Guerra Mundial. Pel contrari una enfonsament de l'ala sud del front oriental sí que hagués pogut obrir pas a una ràpida victòria sobre Alemanya”*.<sup>213</sup> John Keegan per la seva banda, considera que Alemanya va ser derrotada per la logística i l'avituellament.<sup>214</sup> En el moment que la guerra es converteix en una guerra de desgast, Alemanya està perduda i Stalingrad perd la seva importància dins el resultat d'aquesta.

## 8.- Conclusions

Com he comentat al principi del treball, la meva passió per la batalla ha estat i és inigualable amb qualsevol altre succés històric. A través d'aquest treball, considero que

---

<sup>208</sup> GLANTZ, D. & HOUSE, J. (2020). “Choque de titanes: la victoria del Ejército Rojo sobre Hitler”. Madrid: *Desperta Ferro Ediciones*. p. 249

<sup>209</sup> GLANTZ, D. & HOUSE, J. (2020). “Choque de titanes: la victoria del Ejército Rojo sobre Hitler”. Madrid: *Desperta Ferro Ediciones*. p.243

<sup>210</sup> ROBERTS, G (2003). *Victory at Stalingrad: the battle that changed history*. Londres: Pearson Education. Pàg.187

<sup>211</sup> ROBERTS, G (2003). *Victory at Stalingrad: the battle that changed history*. Londres: Pearson Education. p. 194

<sup>212</sup> HARTMANN, C. (2013). *Operación Barbarroja: La guerra alemana en el este, 1941-1945*. Madrid: La Esfera de los Libros. Pàg.58

<sup>213</sup> MANSTEIN, E. (2007). *Victorias frustradas*. Barcelona: Books4pocket Inèdita Editores. p.483

<sup>214</sup> KEEGAN, J. (1993). *Historia de la guerra: Una nueva interpretación de la guerra a través de la Historia, desde la Edad de Piedra hasta Saddam Hussein*. Barcelona: Editorial Planeta. p.379

apropro al lector a la visió que ens dóna Hartmann<sup>215</sup>: Només després de milions de morts, després de quasi haver ocupat tota la superfície controlada pels nazis, després d'haver ocupat la seu central de comandament, després del suïcidi de Hitler, aleshores, tan sols aleshores, varen acabar els combats. Així doncs, la Segona Guerra Mundial no es va acabar ni es va definir a conseqüència d'una batalla decisiva. Ni Stalingrad, ni Normandia, ni Kursk per si soles varen ser decisives en la guerra, sinó que formaven part d'un complex entramat operacional, on el factor militar i polític, com havia dit Clausewitz un segle abans, eren fonamentals.

En aquest treball hem analitzat primerament el concepte de batalla decisiva i com aquest és difícil d'aplicar en una guerra d'una magnitud tan gran com va ser la Segona Guerra Mundial. També s'ha analitzat la tècnica operacional i en concret m'he centrat més en la d'Alemanya. Això es deu que fins Stalingrad va ser aquest país el que va fer la guerra a una escala ofensiva enorme i variada. Aquesta forma de fer la guerra fins Barba-roja havia estat fonamental, però a partir de la derrota de 1941 a les portes de Moscou, aquesta va perdre pes, fent que entre les ruïnes de Stalingrad finalment es perdés del tot, arrossegant amb ella la tècnica bèl·lica d'Alemanya que fins aleshores l'havia portat victoriosa per tot Europa.

A través d'examinar la planificació de *Fall Blau*, podem observar com la ciutat, ni tan sols entrava en els plans estratègics alemanys, sinó que va ser a conseqüència d'improvisació i la voluntat de Hitler que s'intentés conquerir. Així doncs, a través de l'anàlisi realitzat dels motius que sempre s'han esgrimit per justificar aquesta conquesta, hem pogut veure com aquesta tenia poc valor estratègic, tant militar com polític.

La importància i la concepció que es té de la batalla, s'ha vist reflectida doncs en la cultura global, tot i que la occidental i la oriental difereixin en certs aspectes, els quals s'han pogut veure i analitzar a través del cinema, l'art i els llocs de memòria.

Finalment s'han tractat les diverses opinions que tenen grans historiadors especialitzats en el tema, observant com encara hi ha grans divergències

---

<sup>215</sup> HARTMANN, C. (2013). *Operación Barbarroja: La guerra alemana en el este, 1941-1945*. Madrid: La Esfera de los Libros. p.126

historiogràfiques sobre la batalla i el que significà. Personalment no em veig ni capacitat ni qualificat com per posar en dubte qualsevol afirmació feta per aquests grans historiadors, simplement m'he limitat a intentar exposar els fets i els diferents grups d'estudi que apareixen sobre el tema.

Stalingrad doncs, seguirà essent una gran batalla, la importància que se li vulgui donar dins el marc de la Segona Guerra Mundial queda sota la responsabilitat del lector. Amb el pas dels anys i el descobriment de nova documentació, de nous estudis i de l'ampliació d'aquests apareixeran noves informacions, concepcions i discussions, però la pregunta al voltant de la qual girarà l'estat de la qüestió seguirà essent la mateixa: És Stalingrad, la batalla decisiva de la Segona Guerra Mundial?

Espero doncs, que amb aquest treball, el lector pugui fer una reflexió sobre tot el que s'ha mostrat i explicat, i que tot i no poder treure una resposta definitiva, pugui gaudir d'aquest estat de la qüestió.

## 9.- Bibliografía

### 9.1.- Llibres:

- BEEVOR, A. (2002). *Berlín: La caída: 1945*. Barcelona: Grupo Planeta
- BEEVOR, A. (2012). *La Segunda Guerra Mundial*. Barcelona: Ediciones de Pasado y Presente
- BEEVOR, A. (1998). *Stalingrado*. Barcelona: Grupo Planeta
- CLAUSEWITZ, K. (2003) *De la Guerra*. Barcelona: Astri
- CREASY, E. S. (1908). *The fifteen decisive battles of the world: from Marathon to Waterloo*. Londres: Harper & brothers.
- FORCYK, R. (2015). *The caucasus 1942-43: kleist's race for oil*. Oxford: Osprey Publishing
- GLANTZ, D. & HOUSE, J. (2017). *A las puertas de Stalingrado: Tetralogía de Stalingrado - Volumen I*. Madrid: Desperta Ferro Ediciones
- GLANTZ, D. & HOUSE, J. (2019). *Armagedón en Stalingrado: Tetralogía de Stalingrado - Volumen II*. Madrid: Desperta Ferro Ediciones
- GLANTZ, D. & HOUSE, J. (2020). *Choque de titanes: la victoria del Ejército Rojo sobre Hitler*. Madrid: Desperta Ferro Ediciones.
- GUDERIAN, H. (2008). *Recuerdos de un soldado*. Barcelona: Books4pocket Inèdita Editores
- HARTMANN, C. (2013). *Operación Barbarroja: La guerra alemana en el este, 1941-1945*. Madrid: La Esfera de los Libros
- HASTINGS, M. (2011). *Se desataron todos los infiernos*. Barcelona: Crítica
- HELLBECK, J. (2018). *Stalingrado, la ciudad que derrotó al Tercer Reich*. Barcelona: Galaxia Gutenberg
- KEEGAN, J. (1993). *Historia de la guerra: Una nueva interpretación de la guerra a través de la Historia, desde la Edad de Piedra hasta Saddam Hussein*. Barcelona: Editorial Planeta



- MANSTEIN, E. (2007). *Victorias frustradas*. Barcelona: Books4pocket Inédita Editores
- MILLET, A. R. & MURRAY, W. (1998). *La guerra que había que ganar: Historia de la segunda guerra mundial*. (2a ed.). Barcelona: Crítica
- MOLTKE, H. (1891). *Historia de la Guerra Franco-Alemana de 1870-71*. Barcelona: Montaner y Simón Editores
- DINGLE, W. D. (2014). *Stalingrad and the turning point in the soviet-german front, 1941-1943*. Pickle Partners Publishing.
- ROBERTS, G (2003). *Victory at Stalingrad: the battle that changed history*. Londres: Pearson Education.
- RUTHERFORD, J. (2014). *La guerra de la infantería alemana 1941-1944: Combate y genocidio en el Frente del Este*. Madrid: La Esfera de los Libros
- SAJER, G. (2007). *El soldado olvidado*. Barcelona: Books4pocket Inédita Editores
- TUCHMAN, W. B. (2018). *Los cañones de Agosto, treinta y un días que cambiaron la faz del mundo*. Barcelona: RBA Libros.

### 9.2. Articles:

- GLANTZ, D. (2014). "Stalingrado, un dilema estratégico". *Desperta Ferro contemporánea*. (2).Pp.6-11
- HARARI, Y.N. (2007). "The concept of "decisive battles" in world history". *Journal of world history*. Pp.251-256
- LOZANO, Á. (2009). "Stalingrad. La visión de la derrota". Pp. 91-113. Dins de: Torregrosa, D. C. & Musabimana, J. M. La derrota del III Reich. A través del cine. *Fundación Centro de Estudios de la comunitat Valenciana*.
- MANSILLA, B. A. (2003). "La actualidad del pensamiento de Carl Von Clausewitz". *Revista de Estudios Sociales*. (16). P.23
- PALMER, S. W. (2009). "How memory was made: the construction of the memorial to the heroes of the Stalingrad". *The russian Review*, 68 (3). Pp. 373-407

- POCZYNOK, I. (2012). "Batallas doctrinarias. Guerra, política y estrategia en los orígenes de la ciencia militar". *Cuadernos de Marte*. (3). Pp.57-90
- SANTAYANA, J, P. (2020) "Los intérpretes de Napoleón: Guerra total y batalla decisiva". *Araucaria: Revista iberoamericana de Filosofía, Política, Humanidades y Relaciones internacionales*, vol.22 (44). Pp.387-398
- STANISLÁVOVNA, C. O. & IBARRA, T. P. L. (2016). "Tres cantos de amor a Stalingrado de Pablo Neruda y ocho interpretaciones de la traducción". *Acta literaria*. (53). Pp.195-209
- WETTSTEIN, A. (2015). "Combate urbano: las lecciones aprendidas". *Desperta Ferro*. Vol.7. Pàg.16-20

### 9.3. Filmografía

- AMBROSE, S. & FRANKEL, D. & HANKS, T. & LELAND, D. & LONCRAINE, R. & NUTTER, D. & ROBINSON, A. P. & SALOMON, M. & TO, T. (2001) *Band of brothers*. HBO, DreamWorks, Playtone.
- ANNAKIN, K. & MARTON, A. WICKI, B. (1962). *El día más largo*. 20th Century Fox.
- DEHNHART, S. & MÜLLNER, J. & DEICK, C. & OLENBURG, M. & KNOPP, G. (2003). *Stalingrad*.
- ANNAUD, J. (2001). *Enemy at the gates*. Paramout Pictures.
- BONDARCHUK, S. (1975). *oni srazhalis za rodinu* (Lucharon por su patria). Mosfilm
- BONDARCHUK, F. (2013). *Stalingrad*. Art Pictures Studio, Non-Stop Productions.
- ERMLER, F. (1945). *Veliky Perelom*. Mosfilm
- KUBRICK, S. (1971). *A Clockwork Orange* (La naranja mecanica). Warner Bros, Hawk Films.
- SPIELBERG, S. (1998). *Saving private Ryan*. Dreamworks SKG, Paramout Pictues, Amblin Entertainment.

- STOLPER, A. (1945). *Dni i nochi* (Días y noches). Mosfilm
- VILSMAIER, J. (1993). *Stalingrad*. Perathon Film.

## 10.- Annexes

### 10.1.- Glossari:

-*Rattenkrieg*: En català guerra de rates. Tipus de guerra on els combatents lluiten per unes ruïnes de forma despietada.

-*Blitzkrieg*: Guerra llampec en català. Tàctica ofensiva que combina aviació i tropes mecanitzades per penetrar en les línies enemigues.

-*Wehrmacht*: Forces armades alemanyes del 1935 al 1945.

-*Schwerpunkt*: En català punt d'esforç principal. Concepte atribuït a Clausewitz, que marca on i com s'ha d'enfocar l'esforç bèl·lic per obtenir la victòria.

-*Kaiserschlacht*: Ofensiva alemanya del 1918 que buscava acabar la guerra en poc temps.

-*Schlieffen*: Pla Alemany que consistia en arribar fins a París a través d'una ofensiva que passava per Bèlgica.

-*Lebensraum*: "Espai Vital" en Català. Teoria propugnada per Friederich Ratzel que posteriorment va ser un dels pilars de la política expansionista nacional-socialista. Aquesta considerava que tots els pobles necessiten el seu espai per poder créixer i sobreviure. Alemanya veia en l'est l'espai perfecte per aquesta política.

-*OKW (Oberkommando der Wehrmacht)*: Estat major general militar del Tercer Reich.

-*Kesselschlach*: Batalla de calder. Intent d'encerclar l'enemic per després poder-lo aniquilar.

-*Vernichtungskrieg*: Guerra d'aniquilació. Tipus de guerra on s'intenta acabar totalment amb un estat, poble o grup social a través del genocidi.

-*Rasputitsa*: fenomen d'infiltració de l'aigua al terra que fa que aquest es converteixi en fang, impossibilitant la mobilitat o fent-la molt difícil. Es típic de les zones occidentals de l'URSS.

-*Luttwaffe*: Exèrcit de l'aire del Tercer Reich.

-*Bürgerbraukeller*: Cerveceria de Munic on va realitzar-se el *Putsh* de 1923. Era un edifici simbòlic per la ideologia nacional-socialista.

-*Kessel*: Calder en Català. Grup de forces rodejat per l'enemic.

-*Stavka*: Estat major general militar de l'URSS.

-*Bewegungskrie*: Guerra de maniobres, on aquestes, son indispensables per la victòria.

-*Landser*: Soldat alemany (normalment amb experiència) que lluita al front.

## TREBALL FINAL DE GRAU SEGUIMENT DEL TREBALL FINAL DE GRAU - 1

### DADES DE L'ESTUDIANT

Nom i Cognoms: Toni Ferrer Gayolà

DNI: 41558284K

L'alumne/a ha presentat els avenços en el desenvolupament del seu Treball Final de Grau.

La valoració de la reunió és:

Molt Satisfactòria

Satisfactòria


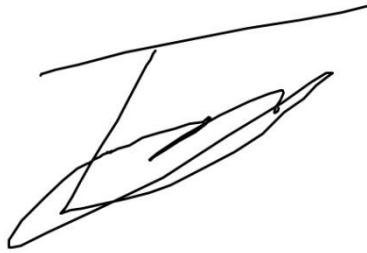
No Satisfactòria

OBSERVACIONS:

Dades del tutor/a:

Nom i cognoms: David Alegre Lorenz

Departament i Facultat: Història i Història de l'Art, Facultat de Lletres

Vist-i-plau tutor/a	Vist-i-plau alumne/a
	

Girona, 4 de desembre de 2020

## TREBALL FINAL DE GRAU SEGUIMENT DEL TREBALL FINAL DE GRAU - 2

### DADES DE L'ESTUDIANT

Nom i Cognoms: Toni Ferrer Gayolà

DNI:4155828K

L'alumne/a ha presentat els avenços en el desenvolupament del seu Treball Final de Grau

La valoració de la reunió és:

Molt Satisfactòria

Satisfactòria


No Satisfactòria

OBSERVACIONS:

Dades del tutor/a:

Nom i cognoms: David Alegre Lorenz

Departament i Facultat: Història i Història de l'Art, Facultat de Lletres

Vist-i-plau tutor/a	Vist-i-plau alumne/a
	

Girona, 26 de abril de 2021

## **AUTORITZACIÓ PER DIPOSITAR EL TREBALL FINAL DE GRAU**

En/na David Alegre Lorenz, Tutor/a del TFG de l'estudiant Toni Ferrer Gayolà  
del Grau en Història,

### **AUTORITZO:**

El dipòsit del Treball Final de Grau a la Secretaria de Coordinació, per a la seva  
posterior defensa.

El tutor/a del TFG



Girona, 27 de juliol de 2021



## ENQUESTA SOBRE EL PROTOCOL DE SEGUIMENT DEL TREBALL FINAL DE GRAU

**(entregar juntament amb el TFG)**

Grau: **Història**

Convocatòria de presentació del TFG (juny, setembre o febrer): **Setembre**

Valora del 0 al 5 el teu grau de satisfacció amb els següents aspectes (essent el 0 gens satisfactori, i el 5 molt satisfactori):

- Grau de coneixement de l'existència del Protocol de seguiment del TFG (PSTFG) 0 1 2  
3 4 5
- Informació proporcionada pel coordinador dels estudis sobre el procés de treball del TFG en general i sobre el PSTFG en particular  
0 1 2 3 4 5
- Informació sobre el TFG que apareix a la fitxa de l'assignatura 0 1 2  
3 4 5
- Informació sobre el TFG que apareix a la web de la Facultat 0 1 2  
3 4 5
- Utilitat de la sessió de formació que es va fer a la biblioteca el novembre passat 0 1 2  
3 4 5
- Utilitat del PSTFG pel que fa al seguiment de les reunions amb el tutor/a 0 1 2  
3 4 5
- Claredat del PSTFG pel que fa al calendari establert 0 1 2  
3 4 5
- Claredat del PSTFG pel que fa a la documentació a presentar 0 1 2  
3 4 5

Encercla si us plau la resposta adient:

Creus que l'existència del Protocol de seguiment del TFG t'ha facilitat la realització del treball?                      **SI**                      NO